

GAIRĒS SAVIVALDYBĒMS

KOVOS SU PREKYBA ŽMONĒMIS STIPRINĪMAS SAVIVALDYBĒSĒ

Padėka

Baltijos jūros valstybių taryba ir Latvijos Respublikos vidaus reikalų ministerija dėkoja projekto „STROM – savivaldybių vaidmens kovojant su prekyba žmonėmis Baltijos jūros regione stiprinimas“ partneriams: Estijos nevyriausybinei organizacijai „Living for Tomorrow“, Lietuvos savivaldybių asociacijai, Norvegijos Karalystės teisingumo ir viešojo saugumo ministerijai, Lenkijos Respublikos vidaus reikalų ministerijai bei Stokholmo regiono administracijai Švedijoje.

Baltijos jūros valstybių taryba ir Latvijos Respublikos vidaus reikalų ministerija ypač dėkoja nacionalinėms grupėms ir jų vadovams, dalyvavusiems įgyvendinant projektą „STROM – savivaldybių vaidmens kovojant su prekyba žmonėmis Baltijos jūros regione stiprinimas“, bei Baltijos jūros valstybių tarybos sekretoriato darbo grupei kovai su prekyba žmonėmis* už jų nuveiktą darbą parengiant šias gaires:

Sofijai Andersen* (Danija), Leemetui Paulsonui* ir Sirlei Blumberg (Estija), Jariui Kähköneniui* ir Anniinai Jokinen (Suomija), Nicolei Zündorf-Hinte*, Jürgeni Thomasui* ir Philippui Schwertmannui (Vokietija), Lāsmai Stabiņai* (Latvija), Redai Sirgedienei* ir Aleksandrui Tiaškevičiui (Lietuva), Janui Austadui* (Norvegija), Anetai Sudai* ir Ewai Nowackai* (Lenkija), Nikolajui Kalashnikovui* ir Natalijai Zaibert (Rusijos Federacija) bei Karinai Bengtson* ir Endritui Mujajui (Švedija).

Šių gairių parengimą finansavo Baltijos jūros valstybių tarybos Projektų paramos fondas, Švedijos institutas ir Latvijos Respublikos vidaus reikalų ministerija.

Gairės savivaldybėms

Kovos su prekyba žmonėmis stiprinimas savivaldybėse

Parengė:

Anniina Jokinen, Liliana Sorrentino, Stana Buchowska, Vineta Polatside

Redagavo:

Reda Sirgedienė

© Baltijos jūros valstybių taryba, 2015 m. gruodis

© Latvijos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2015 m. gruodis

Turinys

Ivadas	4
1. Pagrindiniai principai ir standartai	9
2. Prekybos žmonėmis apibrėžtis	12
3. Situacijos savivaldybėje vertinimas	16
4. Prekybos žmonėmis aukų nustatymas	27
5. Pagalba prekybos žmonėmis aukoms	41
6. Prekybos žmonėmis prevencija savivaldybėse	53
Pagrindinių veiksmų gairių savivaldybėms santrauka	62
Naudoti šaltiniai	64

Įvadas

Prekyba žmonėmis – tai sudėtingas reiškinys, kurį dažnai lemia ir kuriam daro įtaką socialiniai, ekonominiai, kultūriniai ir kitokie veiksniai. Dėl skurdo, priespaudos, trūkstant socialinių ar ekonominių galimybių ir dėl konfliktų ar nestabilumo kylančių pavojų vis daugiau gyventojų nori emigruoti, ieškodami geresnių sąlygų ir galimybių. Visose Baltijos jūros regiono valstybėse nustatomi prekybos žmonėmis atvejai. Kiekvienais metais į ir per Baltijos jūros valstybių tarybos (BJVT) regioną arba iš jo išnaudojimo tikslais įvežamos ir pervežamos arba iš šio regiono išvežamos parduoti moterys, vyrai, mergaitės ir berniukai. Be to, BJVT regione prekybos žmonėmis modeliai ir viktimizacijos formos nuolatosis kinta.

Žmonės parduodami ne tik seksualinio išnaudojimo tikslais, bet ir priverstiniam darbui. Pastarųjų atvejų regione nustatoma vis daugiau, dažniausiai žemės ūkio, uogų rinkimo, restoranų, valymo įmonių ir statybos bendrovių sektoriuose. Be to, žmonės yra išnaudojami verčiant juos dirbti namuose vergijos sąlygomis, elgetauti, vykdyti nusikalstamas veikas, atiduoti organą bei kitais, pavyzdžiui, asmens tapatybės klastojimo ar sukčiavimo gauti pašalpų tikslais.

Prekybos žmonėmis įvairiapusiškumas ir įvairios jos formos apsunkina šio reiškinio supratimą ir suvokimą, aukų nustatymą, pagalbos joms suteikimą ir prekybos žmonėmis prevenciją bendraja prasme. Šių gairių tikslas – išskirti pagrindines problemas, į kurias pagal savo kompetenciją turėtų atsižvelgti subjektai, kovojantys su prekyba žmonėmis savivaldybėse. Atsakas į prekybą žmonėmis savivaldybėse turėtų būti parengtas atsižvelgiant į tos savivaldybės situaciją, tendencijas ir vietos subjektų nustatytas rizikos grupes.

Informacija apie projektą „STROM“

Šiomis gairėmis baigiamas projektas „STROM – savivaldybių vaidmens kovojant su prekyba žmonėmis Baltijos jūros regione stiprinimas“ („STROM“ projektas). „STROM“ projektą įgyvendino Latvijos Respublikos vidaus reikalų ministerija kartu su BJVT sekretoriato darbo grupe kovai su prekyba žmonėmis, glaudžiai bendradarbiaudamos su Estijos nevyriausybine organizacija „Living for Tomorrow“, Lietuvos savivaldybių asociacija, Norvegijos Karalystės teisingumo ir viešojo saugumo ministerija, Lenkijos Respublikos vidaus reikalų ministerija bei Stokholmo regiono administracija Švedijoje. Gairės savivaldybėms buvo parengtos remiantis „STROM“ projekto metu surinkta informacija, padarytomis išvadomis ir įvykdytų veiklų rezultatais.¹

Kodėl reikalingos gairės savivaldybėms?

Didelė dalis ir tarptautiniu lygmeniu, ir Baltijos jūros regione vykdytų kovos su prekyba žmonėmis veiksmų buvo susiję su baudžiamąja justicija ir saugumu, įskaitant priimtus naujausius teisės aktus, sustiprintas policijos pastangas ir pradėtus rengti mokymus teisėsaugos pareigūnams. Taip pat buvo imtasi veiksmų siekiant užtikrinti paramą nevyriausybinėms organizacijoms (NVO), siūlančioms paslaugas prekybos žmonėmis aukoms, ir pagerinti bendradarbiavimą tarp NVO ir valdžios subjektų. Tačiau, nors kai kuriuos iš šių veiksmų dėl jų numanomo poveikio ir galima laikyti prevenciniais, per mažai dėmesio buvo skirta savivaldybių strategijoms, susijusioms su prekybos žmonėmis rizikos grupių ir prekybos žmonėmis problemos masto savivaldybėse nustatymu bei pagalbos nuo šio nusikaltimo nukentėjusiems asmenims suteikimu, taip sumažinant prekeivių žmonėmis galimybes išnaudoti žmones.²

Prekyba žmonėmis vietos bendruomenėse, miestuose ir savivaldybėse labai skiriasi.³ Aukos verbuojamos čia pat – gatvėse ir kaimynystėje. Moterys ir vyrai seksualiai išnaudojami gatvėse arba vietos baruose, įmonėse ir viešbučiuose. Prekybos žmonėmis priverstiniam darbui aukų gali būti ir tarp privačiuose namuose dirbančių darbininkų, ir tarp viešųjų įstaigų biuruose, mokyklose ir parduotuvėse dirbusių valytojų, ir tarp dirbusių restoranuose, greito maisto kavinėse, žemės ūkyje, degalinėse ar statybos aikštelėse.⁴

Prekyba žmonėmis vyksta ir miesto, ir kaimo vietovėse. Nors prekyba žmonėmis labiau pastebima didžiuosiuose miestuose, žmonės parduodami ir išnaudojami ir mažesniuose miesteliuose visame Baltijos jūros regione. Dažnai pirmiausia vietos valdžios institucijos susiduria ir su prekybos žmonėmis aukomis, ir su prekeiviais. Tačiau daugelyje nacionalinių ir regioninių strategijų dėl kovos su prekyba žmonėmis savivaldybių subjektų vaidmuo nėra didelis. Taip pat Baltijos jūros regiono savivaldybėse labai skiriasi kovos su prekyba žmonėmis srityje dirbančių vietos subjektų pajėgumai, žinios ir išteklių. Vietos subjektai turi daug tinkamų naudoti įrankių, tačiau dažnai šios galimybės tinkamai neišnaudoja.

Bet kurios siūlomos priemonės gali ir, žinoma, turi skirtis, priklausomai nuo vietos konteksto ir prekybos žmonėmis situacijos. Dideli tikslo šalių miestai turi didesnes galimybes ir išteklius kovoti su prekyba žmonėmis ir suteikti pagalbą nukentėjusiems nuo šio nusikaltimo asmenims nei maži kilmės šalių kaimai, kuriuose yra didelis nedarbas ir skurdas.

Baltijos jūros regionui taip pat būdingi ir administraciniai viešųjų paslaugų organizavimo skirtumai, todėl taikant šias gaires būtina atsižvelgti į šiuos ypatumus su jų stipriosiomis ir silpnosiomis pusėmis.

Gairės buvo parengtos atsižvelgiant į svarbiausius „STROM“ projekto įgyvendinimo ir vertinimo metu nustatytus aspektus. Klausimai ir temos, susiję su prekyba žmonėmis, yra gana sudėtingi ir apima daug aspektų, todėl su prekyba vaikais susijusios priemonės į šias gaires nebuvo įtrauktos.⁵ Šios gairės turi būti įgyvendinamos laikantis integruoto lyčių lygybės principo, tačiau jose nepateikiamos konkrečios, į lytį orientuotos priemonės. Gairės orientuotos į kiek įmanoma platesnį esamų struktūrų panaudojimą.

Gairių tikslas

Bendras šių gairių tikslas – suteikti savivaldybėse dirbantiems subjektams žinių ir pasiūlyti įrankių, kad jie, tinkamai ir laiku nustatydami aukas, užtikrindami joms adekvačią ir ilgalaikę pagalbą ir apsaugą, sustiprintų savo vaidmenį kovos su prekyba žmonėmis srityje ir padidintų kovos su prekyba žmonėmis veiksmų efektyvumą.

Konkretūs šių gairių tikslai:

- propaguoti aukų teises;
- plėsti savivaldybėse dirbančių subjektų žinias apie prekybą žmonėmis;
- atkreipti dėmesį į kai kurias perspektyvias praktikas, taikomas regione ir už jo ribų, kai savivaldybėse dirbantys subjektai atlieka svarbų vaidmenį kovos su prekyba žmonėmis ir aukų apsaugos srityse;
- įtraukti vietos subjektus į kovą su prekyba žmonėmis savivaldybėse: bendrą iššūkių įveikimą, konkrečių veiksmų planavimą spręsti problemas ir kovos su prekyba žmonėmis priemonių tobulinimą.

Tikslinė gairių grupė

Į tikslinę gairių grupę patenka daug įvairių vietos subjektų ir suinteresuotų šalių, tačiau jos labiau tinkamos dideliuose ir vidutiniuose miestuose ir (arba) savivaldybėse, kur yra bent minimalus supratimas apie prekybą žmonėmis, dirbantiems ekspertams ir specialistams, įskaitant:

- merus, politikus ir asmenis, priimančius sprendimus bendrose miestų (savivaldybių) valdymo struktūrose ir administracijose, įskaitant viešųjų pirkimų pareigūnus;
- atskirų sektorių, pavyzdžiui, socialinių ir sveikatos paslaugų, padalinių vadovus ir pavienius šių padalinių darbuotojus;
- savivaldybių policijos ir priežiūros funkcijas vykdančių institucijų (darbo, mokesčių inspekcijų, gelbėjimo tarnybų ir kt.) pareigūnus;
- NVO, ypač migrantų teises ginančių grupių, socialinių paslaugų teikėjų, su prekyba žmonėmis kovojančių NVO ir vietos migrantų bendruomenių organizacijų atstovus.

Savivaldybių vaidmuo

Pagrindiniai savivaldybių kovos su prekyba žmonėmis uždaviniai yra:

- Parengti prekybos žmonėmis situacijos žemėlapi, kuris suteiktų pakankamą žinių apie prekybos žmonėmis problemą savivaldybėje, atlikti aiškia problemų analizę ir parengti intervencijos planą.
- Išsiaiškinti, kurie gyventojai priklauso rizikos grupėms ir imtis proaktyvių veiksmų užkirsti kelią jų išnaudojimui ir prekybai. Vietos subjektai yra arti prekybos žmonėmis aukų ir tų vietų, kuriose jos būna išnaudojamos, todėl jie turi didesnę galimybę pastebėti prekybos žmonėmis požymius ir nustatyti aukas.
- Vietos valdžios institucijos gali atlikti pagrindinį vaidmenį užtikrinant neatidėliotinus ir ilgalaikius aukų poreikius, kurie apima reikiamą paslaugų suteikimą bei pagalbą sugrįžti į savarankišką gyvenimą.
- Nors vietos valdžios institucijos, lyginant su valstybės (centrinėmis) institucijomis, neužima pagrindinio vaidmens vykdamas baudžiamąjį prekeivių žmonėmis persekiojimą, vietos subjektai gali pirmieji atskleisti žmonių išnaudojimą ir atlikti svarbų vaidmenį padedant policijai išardyti nusikalstamus tinklus.
- Kovoti su prekyba žmonėmis įvairiais aspektais bendradarbiaujant su partneriais iš kitų savivaldybių, teisėsaugos ir sveikatos priežiūros įstaigomis, nevyriausybinėmis ir privačiojo sektoriaus organizacijomis bei įmonėmis.
- Užtikrinti, kad vietos valdžios pareigūnai, dalyvaujantys aukų nustatymo ir pagalbos aukoms etapuose, žinotų savo vaidmenį ir atsakomybę, prireikus naudotų oficialias bendradarbiavimo struktūras ir remtųsi bendradarbiavimo susitarimais.
- Stiprinti žinias apie prekybos žmonėmis problemą rengiant atitinkamus mokymus vietos subjektams ir didinant visuomenės ir pažeidžiamų grupių informuotumą.
- Įtraukti kovos su prekyba žmonėmis veiksmus į nusikalstamumo prevencijos strategijas ir miestų (savivaldybių) kasdienę veiklą.
- Užmegzti ir stiprinti bendradarbiavimą bei partnerystę su kitais vietos subjektais, centrinės valdžios institucijomis, pilietine visuomene, privačiomis įmonėmis, profesinėmis sąjungomis ir privačiojo sektoriaus organizacijomis siekiant kartu spręsti su prekyba žmonėmis susijusias problemas ir su ja kovoti.

Gairių struktūra

Pirmame gairių skyriuje aiškinami pagrindiniai principai ir standartai, kurie taikomi rengiant ir įgyvendinant visas politikos strategijas ir intervencijas kovojant su prekyba žmonėmis savivaldybėse. Išskiriami keturi pagrindiniai principai, kuriais reiktų vadovautis: žmogaus teisėmis paremtu požiūriu, besąlygiška ir į aukų teises orientuota pagalba, įrodymais paremta prevencija ir tarpžinybiniu bendradarbiavimu.

Antrame skyriuje aiškinama, kas yra prekyba žmonėmis ir kaip ji reglamentuojama. Be to, pateikiami įvairių formų prekybos žmonėmis atvejų pavyzdžiai, paaiškinantys, su kokia prekybos žmonėmis įvairove tenka susidurti Baltijos jūros regione.

Trečiame skyriuje pagrindinis dėmesys skiriamas prekybos žmonėmis situacijos savivaldybėse įvertinimui ir žemėlapiu parengimui, savivaldybių administracijoms pateikiama patariamu, kaip nustatyti pažeidžiamas žmonių grupes ir pavojingas vietas bei parengti atitinkamų subjektų ir jų turimų išteklių panaudojimo planą, siekiant stiprinti kovos su prekyba žmonėmis veiksmus savivaldybėse. Vietos konteksto ir tendencijų žinios yra labai svarbios planuojant tolesnius veiksmus aukų nustatymo, pagalbos joms suteikimo ir prekybos žmonėmis prevencijos srityse.

Ketvirtas skyrius orientuotas į prekybos žmonėmis aukų nustatymą ir prekybos žmonėmis požymius. Daugelis įvairių vietos subjektų, bendraujantys su prekybos žmonėmis aukomis ir apmokyti atpažinti prekybos žmonėmis požymius, gali jas nustatyti. Svarbu, kad vietos subjektai reaguotų nedelsdami ir apie įtarimus praneštų atitinkamiems subjektams, kad prekybos žmonėmis aukoms būtų užtikrinta tinkama parama ir pagalba bei būtų pradėti tyrimai dėl prekybos žmonėmis.

Penktame skyriuje išdėstomi pagrindiniai klausimai, susiję su pagalba įvairių formų prekybos žmonėmis aukoms. Skyriuje pabrėžiama būtinybė įsitikinti, kad siūloma pagalba atitinka individualius aukos poreikius ir kad ji siūloma besąlygiškai, nepriklausomai nuo nukentėjusių asmenų noro bendradarbiauti su valdžios institucijomis.

Šeštame skyriuje koncentruojamasi ties pagalba savivaldybėms Baltijos jūros regione prekybos žmonėmis ir su ja susijusio išnaudojimo prevencijos priemonių planavimo ir stiprinimo srityse. Pateikiama ir nemažai priemonių, kurių savivaldybės gali imtis. Daugelis iš siūlomų priemonių galėtų būti įtrauktos į savivaldybės socialinės, ekonominės ir nusikalstamumo prevencijos strategijas bei programas, pavyzdžiui, į tokias, kuriomis sprendžiami socialinės atskirties ir marginalizacijos, saugios migracijos, migrantų integravimo, skurdo, švietimo, smurto prieš moteris ir kiti panašūs klausimai. Pateiktos veiksmų gairės pabrėžia būtinybę sukurti proaktyvias – ne reaktyvias prevencines strategijas. Tokia proaktyvi politika yra ekonomiškai efektyvesnė ir, galiausiai, sutaupo lėšų.

Paskutinėje lentelėje apibendrinamos pagrindinės veiksmų gairės savivaldybėms, kad jos sustiprintų kovos su prekyba žmonėmis veiksmus tokiose srityse, kaip prekybos žmonėmis situacijos įvertinimas ir žemėlapiu parengimas, aukų nustatymas, pagalbos joms suteikimas ir prekybos žmonėmis prevencija.

1. Pagrindiniai principai ir standartai

Tarptautiniai teisės aktai, skirti kovai su prekyba žmonėmis, yra išsamūs ir aiškiai išdėstyti. Išskirtini trys pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai, kurie yra ypač svarbūs Baltijos jūros regionui: Jungtinių Tautų Organizacijos protokolas dėl prekybos žmonėmis⁶, Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis⁷ ir Europos Sąjungos direktyva dėl kovos su prekyba žmonėmis⁸. Gairėse remiamasi tarptautinės teisės aktais: kovos su prekyba žmonėmis problema analizuojama remiantis keturiais pagrindiniais principais ir standartais, kurie savivaldybėms padės planuoti kovos su prekyba žmonėmis veiksmus Baltijos jūros regione.

Žmogaus teisėmis paremtas požiūris

Visos kovos su prekyba žmonėmis intervencijos ir savivaldybių administracijų bei jų partnerių veiksmai turėtų būti planuojami laikantis žmogaus teisėmis paremto požiūrio. Prekyba žmonėmis – tai šiurkštus žmogaus teisių pažeidimas ir nusikaltimas aukų orumui ir neliečiamumui. Tai ir žmogaus teisių pažeidimų pasekmė, ir priežastis. Taikyti žmogaus teisėmis paremtą požiūrį – tai užtikrinti, kad visų pastangų siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir su ja kovoti bei apsaugoti prekybos žmonėmis aukas, suteikti joms pagalbą ir skirti joms kompensaciją už patirtą žalą centre yra prekybos žmonėmis aukų teisės. Taip pat turi būti atsižvelgta ir į lyčių lygybės aspektą bei sukurta vaikui palanki aplinka, kadangi nuo prekybos žmonėmis įvairiems išnaudojimo tikslams nukenčia tiek moterys ir vyrai, tiek mergaitės ir berniukai, ir planuojant intervencijos priemones (pavyzdžiui, strategijas, programas, paslaugas) reikėtų atsižvelgti į skirtingus vyrų ir moterų, mergaičių ir berniukų poreikius bei teises ir vengti bet kokio netikėto neigiamo poveikio žmogaus teisėms (pavyzdžiui, stigmatizacijos).⁹ Tokios žmogaus teisių apsaugos nuostatos turėtų būti įtrauktos į atitinkamas savivaldybių politikos strategijas ir programas, ypač jei jos yra susijusios su socialinės atskirties, marginalizacijos, skurdo, sveikatos apsaugos, švietimo, viešosios tvarkos (pavyzdžiui, elgetavimui ar prostitucijai mažinti skirtos priemonės) ir viešųjų pirkimų sritimis.

Besąlygiška ir į aukų teises orientuota pagalba

Pagalba prekybos žmonėmis aukoms turėtų būti teikiama besąlygiškai ir gerbiant jų teises, t. y. paramos, apsaugos ir pagalbos pasiekiamumas neturėtų priklausyti nuo aukų noro ar jų galimybių bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis tyrimų metu.¹⁰

Europos Tarybos konvencijoje dėl veiksmy prieš prekybą žmonėmis ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančioje Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, yra aiškiai išdėstytas principas, kad pagalba prekybos žmonėmis aukoms turėtų būti teikiama besąlygiškai bent jau visu apsisprendimo ir atsigavimo laikotarpiu.¹¹

Įrodymais paremta prevencija

Prekybos žmonėmis prevencijai skirtos strategijos, programos ar kitos intervencijos priemonės turėtų būti paremtos pagrįstais empiriniais įrodymais ir žiniomis apie šį reiškinį apskritai ir jo ypatumus savivaldybės teritorijoje. Todėl intervencijos priemonės turėtų būti pagrįstos išsamia prekybos žmonėmis situacijos toje savivaldybės teritorijoje analize, kurioje būtų išskirtos gyventojų rizikos grupės, vietos, kuriose žmonės nukenčia (gali nukentėti) nuo prekybos žmonėmis, šio reiškinio priežastys, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis gyventojų poreikiai ir turimi išteklių bei kompetencijos.

Savivaldybių prevencijos strategijos turėtų būti rengiamos atsižvelgiant į tas problemas, kurios skatina išnaudojimo ir prekybos žmonėmis paklausą, numatant priemonių, mažinančių gyventojų pažeidžiamumą (pavyzdžiui, diskriminaciją ir nelygybę mažinančių priemonių) bei stiprinančių teisinę asmenų, galinčių nukentėti nuo prekybos žmonėmis, apsaugą, ypač apsaugant juos nuo diskriminacijos.

Tarpžinybinis bendradarbiavimas

Tarpžinybinis bendradarbiavimas žmogaus teisių, migracijos, lyčių lygybės, lygių teisių, nediskriminavimo, darbo, sveikatos apsaugos, švietimo, socialinio įtraukimo ir saugumo srityse yra būtinas norint veiksmingai užkirsti kelią prekybai žmonėmis, apsaugoti aukas ir nubausti prekeivius žmonėmis. To siekiant reikia, kad skirtingi viešojo administravimo sektoriai savivaldybių, regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu sistemingai dirbtų kartu su pilietinės visuomenės organizacijomis, profesinėmis sąjungomis bei verslo žmonėmis ir drauge spręstų, kaip veiksmingai bendradarbiauti ir koordinuoti savo veiksmus kartu užtikrinant žmogaus teisėmis paremtą prekybos žmonėmis prevenciją ir aukų teisių apsaugą.¹² Tarpžinybinį bendradarbiavimą taip pat reikėtų užmegzti ir tarp kilmės, tranzito ir paskirties šalių valdžios institucijų bei pilietinės visuomenės organizacijų.

2. Prekybos žmonėmis apibrėžtis

Prekyba žmonėmis yra sunkus nusikaltimas ir šiurkštus žmogaus teisių pažeidimas. Norint sukurti veiksmingas priemones, kuriomis būtų galima užkirsti kelią šiai globaliai problemai ir su ja kovoti, reikia ją spręsti tarptautiniu mastu kilmės, tranzito ir paskirties šalyse, t. y. reikia imtis „priemonių užkirsti kelią prekybai žmonėmis, nubausti prekeivius ir apsaugoti prekybos žmonėmis aukas, įskaitant tarptautiniu mastu pripažintas jų teises“.¹³ Keletas tarptautinių dokumentų nustato kovos su prekyba žmonėmis teisinį reguliavimą Europoje ir pasaulyje.

Protokole dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildančiame Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Palermo protokolą), pateikiama pirmoji išsami tarptautinė prekybos žmonėmis apibrėžtis. Protokolą ratifikavimas visos BJVT narės.

Palermo protokolo 3 straipsnio a punkte įtvirtinta:

„Prekyba žmonėmis“ – žmonių verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar jų priėmimas gąsdinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimanč pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Išnaudojimas apima kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tamystę ar organų pašalinimą.

Remiantis Palermo protokolu, prekybos žmonėmis sąvoka konstruojama iš trijų požymių grupių: nusikalstamo veiksmo, asmens valią palenkiančių būdų ir išnaudojimo tikslo.

VEIKSMAS	ASMENS VALIA PALENKIANČIŲ BŪDAI	TIKSLAS
<ul style="list-style-type: none"> • Žmonių verbavimas • Pervežimas • Perdavimas • Slėpimas ar jų priėmimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Gąsdinimas arba jėgos panaudojimas • Prievarta • Pagrobimas • Sukčiavimas • Apgaulė • Piktnaudžiavimas padėtimi ar pažeidžiamumu • P pinigų mokėjimas ar kitokios naudos suteikimas 	Išnaudojimas, įskaitant: <ul style="list-style-type: none"> • Seksualinį išnaudojimą • Priverstinį darbą • Vergiją ar veiklą, panašią į vergiją • Organų pašalinimą • Kitas išnaudojimo formas

Prekyba žmonėmis – tai nusikaltimas, kurio apibrėžtis plati, sudėtinga ir įvairialypė, ypač dėl to, kad išnaudojimas gali pasireikšti įvairiomis formomis, pavyzdžiui, seksualiniu išnaudojimu, priverstiniu darbu, organų pašalinimu, priverstiniu elgetavimu, priverstiniu įtraukimu į nusikalstamas veikas ir kt. Aukos sutikimas iš anksto apgalvotam išnaudojimui neturi reikšmės, jei buvo panaudotas bet kuris iš aukščiau nurodytų asmens valią palenkiančių būdų (3 straipsnio b punktas).

2005 m. priimtoje Europos Tarybos konvencijoje dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (2005 m. Europos Tarybos konvencija) taip pat pabrėžiama, kad prekyba žmonėmis yra žmogaus teisių pažeidimas ir nusikaltimas žmogaus orumui ir neliečiamumui. Tai teisinę galią turinti priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią prekybai žmonėmis, apsaugoti nuo jos nukentėjusias aukas ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn prekeivius žmonėmis. 2005 m. Europos Tarybos konvenciją pasirašė ir ratifikavo visos BJVT valstybės narės, išskyrus Rusijos Federaciją.

Galiausiai, Europos Sąjungos lygmeniu buvo priimta 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja

ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (Direktyva 2011/36/ES). Direktyva 2011/36/ES siekiama pagerinti prekybos žmonėmis aukų apsaugą bei stiprinti prevenciją, siekiant veiksmingesnio prekeivių žmonėmis baudžiamojo persekiojimo. Direktyva 2011/36/ES galioja visose Europos Sąjungos valstybėse narėse Baltijos jūros regione, išskyrus Daniją.

Prekybos žmonėmis atvejai Baltijos jūros regione

Žemiau pateikiami keletas Baltijos jūros regiono prekybos žmonėmis atvejų pavyzdžių, atskleidžiančių skirtingas išnaudojimo, kurį patiria prekybos žmonėmis aukos, formas.

Prekybos žmonėmis priverstiniam darbui atvejais

2008–2010 m. 26 vyrai iš Kirgizijos buvo pasamdyti dirbti medienos perdirbimo įmonėje mažame Šiaurės Vakarų Suomijos miestelyje. Juos įdarbino gamykloje dirbęs darbu vadovas, kuris pats buvo kilęs iš Kirgizijos. Jis apgyvendino vyrus prastomis sąlygomis – savo namo rūsyje ir gamykloje. Vyrų dirbdavo ilgą valandą be atostogų, negaudami privalomų kompensacijų už viršvalandžius. Taip pat darbu vadovas jiems patarė nesirodyti mieste ir neužmegzti ryšio su vietos suomiais. Jis taip pat surinko vyrų banko korteles ir kodus ir iš jų banko sąskaitų tiesiogiai išgrynino didesnę darbo užmokesčių dalį, kurios bendra suma siekė 240 000 eurų. Dirbantiems vyrams per mėnesį likdavo apie 300–800 eurų, kuriuos jie siųsdavo namuose likusioms šeimoms. Darbu vadovas taip pat atėmė vyrų pasus ir uždraudė išvykti iš šalies. Be to, gąsdindamas ir naudodamas smurtą, jis kontroliavo vyrus, kad niekam iš šalies jie nepasakotų apie savo padėtį. Suomijos įmonės savininkai neigė žinoję, kas vyko, ir pasmerkė savo darbuotojo veiksmus. Pirmosios instancijos teismas nuteisė vyrą už prekybą žmonėmis, smurtą ir turto pasisavinimą sunkinančiomis aplinkybėmis. Šį nuosprendį vėliau patvirtino apeliacinis teismas, nuteisęs jį kalėti 3,5 m. ir paskyręs atlyginti šimtų tūkstančių eurų žalą nukentėjusiesiems.

Fiktyvios santuokos atvejais

36 m. moteriai iš Latvijos buvo pažadėtas darbas prižiūrėti vaikus Jungtinėje Karalystėje gyvenančiose latvių šeimose. Atvykus į Jungtinę Karalystę, iš jos atėmė pasą ir ištekino už Pakistano piliečio. Daugiau nei metus vyras ir jo bendrininkai laikė moterį įkalintą Mančesteryje ir Birmingeme ir ją išnaudojo. Viename name ji buvo laikoma mažame pastogės miegamajame kambaryje, o vyras ir jo šeima gyveno apačioje. Antrojo namo langai buvo dengti metaliniais strypais. Moteris niekur nebuvo išleidžiama viena. Sunkus aukos išbandymas baigėsi tik po to, kai ji pradėjo užsirašinėti, kas jai nutiko, ir, pavykus nuo laiško nuplėšti dalį pašto adreso, paskambino savo motinai, kuri kreipėsi į Interpolą. Kaltininkus Jungtinės Karalystės teismas pripažino kaltais dėl prekybos žmonėmis.

Seksualinio išnaudojimo atvejais

Baltarusijoje buvo užverbuota moterų ir mergaičių grupė, žadant joms gerai apmokamą darbą Lenkijoje. Vos tik moterys atvyko į Lenkiją, iškart buvo atimti jų pasai, o jos pačios – priverstos verstis prostitucija. Aukoms buvo uždrausta kurs nors išeiti, o grasinimai smurtu buvo naudojami kaip prievartos priemonė. Aukoms buvo liepta dirbti, kad grąžintų pinigus, kuriuos už jas sumokėjo kaltininkas, kuris reguliariai surinkdavo jų uždarmo dalį. Lenkijos teismas nustatė, kad trys kaltinamieji Baltarusijos Respublikos piliečiai (du vyrai ir viena moteris), pasinaudoję sudėtinga aukų ekonomine padėtimi ir jų finansinėmis problemomis, melavo joms apie darbo Lenkijoje pobūdį ir išnaudojo jas priverstinės prostitucijos tikslams. Pirmosios instancijos teismas, o vėliau ir apeliacinis teismas pripažino kaltinamuosius kaltais dėl prekybos žmonėmis ir dėl su sąvadaimu susijusių nusikaltimų ir nuteisė juos kalėti nuo 3 iki 4,5 m.

Priverstinio elgetavimo atvejais

2012 m. liepos mėnesį rumuniškai kalbanti su didėleje atskirtyje esančiais klientais dirbanti socialinė darbuotoja Osle pastebėjo, kad su keturiais kitais žmonėmis išmaldos gatvėje prašanti rumunė moteris yra išsigandusi ir nervinga. Pasikalbėjusi su moterimi, socialinė darbuotoja suprato, jog išmaldos prašančius žmones kontroliuoja prekeivis žmonėmis. Aukos buvo apgyvendintos saugiame būste, joms buvo suteiktas apsisprendimo laikotarpis. Policija pradėjo tyrimą ir nustatė du įtariamuosius – vyrus iš Rumunijos ir Kosovo. Įtariamieji Rumunijoje užverbavo keturis vyrus ir vieną moterį, pažadėję darbą Norvegijoje. Visi penki sutiko važiuoti mikro autobusu į Norvegiją, nesusitarę dėl apmokėjimo už kelionę. Važiuojant iš aukų buvo paimitos asmens tapatybės kortelės. Atvykus į Norvegiją, abu įtariamieji pasakė, kad atvykusieji asmens tapatybės korteles atgaus tik tada, kai sumokės iš viso 1 000 eurus. Jie buvo priversti vogti kurą ir elgetauti, o kai atsisakė vogti, vienas įtariamasis smogė vienam iš išnaudotų asmenų, kitiems buvo pagrasinta mirtimi. 2015 m. sausio mėnesį Oslo apygardos teismas nuteisė abu vyrus dėl kelių prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų.

Priverstinis įtraukimas į nusikalstamą veiką

2009 m. du Rumunijos Respublikos piliečiai užverbavo du 16 m. berniukus vykti kartu į Švediją, kur jie lengvai gaus darbą. Berniukų tėvai sutiko juos išleisti. Berniukai iš Rumunijos per Londoną atskrido į Stokholmo Skavsta oro uostą. Atvykę berniukai buvo verčiami vogti. Nusikaltimas pirmą kartą buvo atskleistas, kai berniukai jau kitą dieną po atvykimo pavogė automobilį ir juos suėmė Nykiopingo policija. Įtarimai išaugo po kelių incidentų, kai berniukai buvo suimti už vagystes iš parduotuvių, ir tada policija pradėjo tyrimą dėl prekybos žmonėmis. Pirmosios instancijos teismas priėjo prie išvados, kad šie du vyrai neturi būti nuteisti už prekybą žmonėmis. Berniukams niekada nebuvo iškilusi grėsmė, jie nebuvo uždaryti, turėjo galimybę pasinaudoti telefonu ir niekada nepareišė, jog jiems reikėtų šeimos ar policijos pagalbos. Tačiau Apeliaciniam teismui pakako prekybos žmonėmis įrodymų, ir vyrai buvo nuteisti vienerius metus kalėti ir atlyginti berniukams 60 000 SEK žalą. Teismas konstatavo, kad šie vyrai padarė abiem berniukams lemiamą įtaką. Berniukai kalbėjo tik rumuniškai ir svečioje šalyje buvo su dviem vyresniais vyrais. Abu nukentėjusieji neturėjo pinigų, todėl buvo visiškai išlaikomi vyresnių vyrų, nuo kurių taip pat priklausė ir galimybė gauti darbą. Faktas, kad berniukai galėjo iš pat pradžių sutikti vogti, buvo pripažintas nesvarbiu.

3. Situacijos savivaldybėje vertinimas

Prekyba žmonėmis yra globalus reiškinys, pasireiškiantis savivaldybėje ir susijęs su savivaldybės bendruomene, todėl kiekvienos savivaldybės administracija turi pareigą spręsti savivaldybės bendruomenės išnaudojimo atvejus.¹⁴

Prieš imantis veiksmų spręsti su prekyba žmonėmis susijusias problemas savivaldybių lygmeniu, visų pirma reikėtų atlikti esamos situacijos analizę. Vietos valdžios institucijos turėtų pačios rinkti informaciją ir analizuoti jų savivaldybėje pasireiškiančius prekybai žmonėmis ir išnaudojimui būdingus požymius bei tendencijas (t. y. mastą, pobūdį, modelius, rizikos faktorius, nusikaltimų priežastis). Tokiu situacijos žemėlapiu ir vertinimu turėtų būti remiamasi planuojant intervencijos priemones savivaldybėse, įskaitant atskiras priemones ir (arba) į jau turimas strategijas, programas ir paslaugas įtraukiamas priemones.¹⁵ Šis procesas vadinamas savivaldybės apsaugos nuo prekybos žmonėmis auditu.¹⁶ Tolesniuose skyriuose jis bus paprasčiausiai vadinamas savivaldybės situacijos kovos su prekyba žmonėmis srityje vertinimu.

Situacijos žemėlapiu rengimas turėtų būti procesas, įtraukiantis skirtingas žinybas. Šio proceso metu turėtų bendradarbiauti ir konsultuotis ne tik savivaldybės administracijos skirtingos tarnybos, pavyzdžiui, socialinės rūpybos, sveikatos apsaugos, būsto, švietimo, užimtumo, jaunimo, vaiko teisių apsaugos ir savivaldybės policijos, bet ir šios tarnybos turėtų užmegzti ryšius su atitinkamomis valstybės institucijomis, pavyzdžiui, policija, prokuratūra, teismais, įdarbinimo ir migracijos tarnybomis. Pagrindiniai partneriai vertinant situaciją kovos su prekyba žmonėmis srityje yra NVO, ypač turinčios didelę patirtį šioje srityje arba dirbančios migrantų teisių gynimo ir kovos su smurtu prieš moteris srityse, taip pat tikinčiųjų grupės, profesinės sąjungos ir imigrantų bei tautinių (ir kitų mažumų) organizacijos. Be to, vertindamos situaciją, savivaldybės taip pat galėtų konsultuotis su atitinkamais privačiojo sektoriaus subjektais, pavyzdžiui, samdos ir įdarbinimo agentūromis, darbdavių asociacijomis viešbučių, valymo, statybų ar restoranų sektoriuose.¹⁷ Pagrindinė tokio bendradarbiavimo priežastis – į šį procesą įtraukti subjektus, kurie bendrauja ar gali bendrauti su asmenimis, nukentėjusiais nuo išnaudojimo ir prekybos žmonėmis, ir galintys prisidėti turimomis žiniomis apie vietos bendruomenės ir vietovės savivaldybės administracijai planuojant ir įgyvendinant kovos su prekyba žmonėmis strategijas.

Vertindamos situaciją, vietos valdžios institucijos turėtų ieškoti informacijos apie prekybą žmonėmis valstybės lygmeniu nacionaliniame kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo mechanizme ir nacionalinėse ataskaitose bei ją papildyti savivaldybėje surinktus duomenis apie nusikaltimus, socialinių tarnybų duomenis apie pažeidžiamas gyventojų grupes, duomenis iš vietos policijos ir NVO apie asmenis, nukentėjusius nuo prekybos žmonėmis, prekeivius žmonėmis, kovos su prekyba žmonėmis iniciatyvas ir pan. Žemiau esančiose lentelėse pateikiamos rekomendacijos, kokius klausimus reikėtų apsvastyti ir kokius subjektus įtraukti atliekant situacijos vertinimą, ypač tokiose srityse kaip:

- gyventojų, priklausančių rizikos grupei tapti prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, priverstiniam darbui, priverstiniam elgetavimui ir priverstiniam įtraukimui į nusikalstamas veikas aukomis, nustatymas;
- vietos, kuriose gali būti galinčių nukentėti ir nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis asmenų;
- prekeiviai žmonėmis, jų padėjėjai ir klientai.

Nustatant prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui rizikos grupes, svarbu įvertinti, kas žinoma apie prostituciją ir asmenis, kurie ja verčiasi savivaldybėje, vietos tendencijas, atitinkamas tiek lauke, tiek viduje esančias rizikos vietas ir rizikos grupes. Vertinant situaciją, taip pat reikėtų iširti, kokios organizacijos veikia šioje srityje ir teikia paramą bei paslaugas moterims ir vyrams, besiverčiantiems prostitucija. Šios organizacijos gali turėti labai tikslių žinių, susijusių ir su prekyba žmonėmis. Daugelis vietos subjektų turi tokios informacijos, tik ne visada jie gali atpažinti prekybą žmonėmis. Šiems subjektams reikalingi mokymai, po kurių jie galėtų padėti nustatyti galimas prekybos žmonėmis aukas ir nukreipti jas pagalbai suteikti. Šie subjektai – tai socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai, tarnybos, teikiančios pagalbą aukoms, taip pat privatūs asmenys bei namų bendrijos.

1 lentelė.

Rizikos grupė – prekyba žmonėmis seksualiniam išnaudojimui

Klausimai, kurie turėtų būti apsvarstyti savivaldybėse (daugiausiai paskirties šalyse)	Pagrindiniai subjektai, galintys nustatyti rizikos grupei priklausančius asmenis ir su jais bendrauti
<p><i>Moterys ir vyrai, įtraukti į prostituciją:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiek moterų (vyrų) užsiima prostitucija jūsų vietovėje? • Kokie šių moterų (vyrų) demografiniai ypatumai? • Iš kur jie atvyko? • Kokia šių moterų (vyrų) dalis turi sutenerius? • Kokia jų dalis gali būti tarptautinės (vidaus) prekybos žmonėmis aukos? • Ar baruose arba paslaugų sektoriuje dirbančių imigrančių skaičius auga? • Kokie užsieniečių moterų (vyrų), kurie verčiasi prostitucija, demografiniai ypatumai ir kas yra jų klientai? • Ar jų skaičiai auga? • Kokiose miesto vietovėse gyvena šios moterys (šie vyrai)? • Kokiose vietovėse seksualinės paslaugos siūlomos ir teikiamos? • Kokios strategijos ir paslaugos, padedančios moterims ir vyrams, kurie verčiasi prostitucija, yra įgyvendinamos ir teikiamos? <p><i>Migrantai, įskaitant Europos Sąjungos piliečius, prieglobsčio prašytojai, pabėgėliai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiek užsienio studentų, neseniai atvykusių imigrantų, pabėgėlių ir migrančių moterų gyvena jūsų vietovėje? • Iš kur jie atvyko? • Kokios yra jų gyvenimo sąlygos bei poreikiai (būsto, pajamų, kalbos, darbo ir mokymų)? • Kokia yra jų seksualinio išnaudojimo rizika? • Kokios strategijos ir (arba) paslaugos jiems padėti yra įgyvendinamos ir teikiamos? • Kokios yra jiems teikiamų paslaugų spragos, kaip jas galima užpildyti? 	<ul style="list-style-type: none"> • NVO ir paslaugų teikėjai • Socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai • Pagalbos aukoms teikiančios tarnybos • Vietos policija <ul style="list-style-type: none"> • Prieglaudos • Migrantų (pabėgėlių) paramos grupės • Migracijos tarnybos <ul style="list-style-type: none"> • Namų bendrijos • Sekso paslaugų pirkėjai • Privatūs asmenys

Šaltinis: Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation. Kanada, 2013, p. 32-34.

Planuodami rengti prekybos žmonėmis priverstiniam darbui ir kitų naujesnių prekybos žmonėmis formų, pavyzdžiui, prekybos žmonėmis priverstiniam elgetavimui ir priverstiniam įtraukimui į nusikalstamą veiką, situacijos žemėlapi, savivaldybėse dirbantys subjektai visų pirma turėtų atkreipti dėmesį į migracijos srautus ir socialinės atskirties situaciją savivaldybėje. Svarbu įvertinti, kokiuose sektoriuose yra įdarbinti migrantai, kokios yra jų įdarbinimo sąlygos, kokiomis paslaugomis jie naudojasi, kas teikia jiems pagalbą. Vertinant situaciją ypatingą dėmesį reikėtų kreipti į pažeidžiamoje situacijoje esančius ir ypač neregistruotus migrantus, kurie patenka į rizikos būti išnaudotais grupę. Prieglobsčio prašytojai, pabėgėliai ir net užsienio studentai taip pat gali būti pažeidžiami ir patekti į šią rizikos grupę. Duomenis reikėtų kiek įmanoma tiksliau suskirstyti pagal lytį, amžių ir tautybę. Galimas prekybos žmonėmis priverstiniam darbui aukas gali nustatyti nemažai vietos subjektų, pavyzdžiui, įvairios tikrinimus atliekančios institucijos, profesinės sąjungos, paslaugų migrantams teikėjai, taip pat privatūs asmenys ir vartotojai (klientai) (žr. žemiau esančią lentelę).

2 lentelė

Rizikos grupė – prekyba žmonėmis priverstiniam darbui

Klausimai, kurie turėtų būti apsvarstyti savivaldybėse (daugiausiai paskirties šalyse)	Pagrindiniai subjektai, galintys nustatyti rizikos grupei priklausančius asmenis
<p><i>Darbininkai migrantai, įskaitant Europos Sąjungos piliečius, nelegalūs migrantai, prieglobsčio prašytojai, pabėgėliai ir užsienio studentai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiek darbininkų migrantų, užsienio studentų ir neregistruotų migrantų gyvena jūsų vietovėje? • Kokiose pramonės srityse, kokio pobūdžio darbus jie atlieka? • Kur jie gyvena ir kaip jie vyksta į darbą? • Ar pastebėtos kokios nors tendencijos, susijusios su neseniai į savivaldybę atvykusiais asmenimis? • Kokie šios gyventojų grupės kilmės ir demografiniai ypatumai? • Kokios yra jų darbo sąlygos, įskaitant atlyginimą? • Ar jie žino savo teises, ar gauna kokią nors paramą ir pagalbą? • Kokių reikia paslaugų ir strategijų, kad jiems būtų užtikrinta geresnė apsauga nuo išnaudojimo? 	<ul style="list-style-type: none"> • Darbo inspektoriai • Vietos policija • Sveikatos, priešgaisrinės apsaugos, mokesčių tarnybų inspektoriai • Profesinės sąjungos • Socialinės tarnybos • Medicinos personalas • Viešųjų pirkimų pareigūnai • NVO • Tarnybos, teikiančios pagalbą aukoms • Migrantų, pabėgėlių paramos grupės • Migrantų bendruomenių organizacijos • Įdarbinimo agentūros • Privatūs asmenys

Šaltinis: Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation. Kanada, 2013, p. 34–35.

3 lentelė.

**Rizikos grupė –
priverstinis elgetavimas ir įtraukimas į nusikalstamą veiką**

Klausimai, kurie turėtų būti apsvarstyti savivaldybėse (daugiausiai paskirties šalyse)	Pagrindiniai subjektai, galintys nustatyti rizikos grupei priklausančius asmenis
<ul style="list-style-type: none"> • Ar jūsų vietovėje yra elgetaujančių asmenų? Kokie yra jų kilmės ypatumai? • Ar elgetavimas yra organizuotas ir kaip? Ar kas nors juos atveža ir atvyksta jų pasiimti? Kiek laiko jie praleidžia elgetaudami? Ar juos kas nors stebi (kontroliuoja)? • Ar be elgetavimo jie užsiima kita veikla? • Kur gyvena elgetaujantys asmenys? Kokios yra jų gyvenimo sąlygos? • Ar jiems yra prieinamos kokios nors pagalbos paslaugos? • Ar jūsų teritorijoje yra priverstinio įtraukimo į nusikalstamą veiką požymių, pavyzdžiui, vagysčių iš parduotuvių ar mobiliųjų telefonų vagysčių, kurias įvykdė rizikos grupės asmenys? • Ar šie asmenys dirba ir juda grupėmis didesnėje teritorijoje? Kokie yra jų kilmės ypatumai? • Ar kitos regiono savivaldybės yra pranešusios apie panašius organizuoto elgetavimo ar priverstinio įtraukimo į nusikalstamą veiką atvejus? • Ar tie žmonės anksčiau buvo suimti ir kituose miestuose už panašius nusikaltimus? • Ar buvo pavogti kitokie nei jūs tikėtumėtės daiktai, pavyzdžiui, moterys (merginos) vogė vyriškus skustuvus? 	<ul style="list-style-type: none"> • Vietos policija • Socialinės tarnybos • Medicinos personalas • NVO • Pagalbą aukoms teikiančios tarnybos • Migrantų, pabėgėlių paramos grupės • Migrantų bendruomenių organizacijos • Bažnytinės ar religinės organizacijos • Privatūs asmenys

Šaltinis:

Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation. Kanada, 2013, p. 34–35.

Situacijos vertinimo kilmės šalių savivaldybėse tikslas turėtų būti nustatyti tas rizikos grupes, kurios gali būti verbuojamos ir tapti prekybos žmonėmis aukomis. Taip pat svarbu nustatyti pagrindinius subjektus, kurie dirba su šiomis grupėmis ir teikia joms pagalbą.

4 lentelė.

Kilmės šalių gyventojai, priklausantys rizikos tapti prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui ir priverstiniam darbui aukomis grupei

Gyventojai, priklausantys rizikos tapti prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui ir priverstiniam darbui aukomis grupei (daugiausiai kilmės šalyse)	Pagrindiniai subjektai, galintys nustatyti rizikos grupei priklausančius asmenis
<ul style="list-style-type: none"> • Jauni žmonės, gyvenantys valstybinėse globos institucijose • Žmonės, gyvenantys vietovėse, kurių ekonominė padėtis yra blogesnė, ypač bedarbiai, asmenys, turintys paskolų ir sunkumų dėl kredito • Moterys ir vyrai, užsiimantys prostitucija • Vienišos motinos, kurių finansinė padėtis yra sunki • Asmenys, turintys priklausomybę nuo psichoaktyvių medžiagų • Fizinę ar psichinę negalią turintys asmenys • Mažumų grupės, mažai kalbančios ar visiškai nekalbančios valstybine kalba • Smurto aukos • Benamiai • Diskriminaciją ir marginalizaciją patiriančios grupės 	<ul style="list-style-type: none"> • NVO ir paslaugų teikėjai • Socialinės ir sveikatos priežiūros tarnybos • Valstybinės globos institucijos • Mokytojai • Medicinos personalas • Vietos policija • Bibliotekos • Prieglaudos • Įdarbinimo biurai • Bažnyčia • Įmonės, teikiančios pastatų valdymo ir priežiūros paslaugas • Privatūs asmenys

Nustačius rizikos grupes, situacijos vertinimas koncentruojamas ties šių gyventojų grupių socialinių ir ekonominių tendencijų ištyrimu savivaldybėje. Kitoje lentelėje pateikiami keli svarstyti klausimai.

5 lentelė.

**Klausimai, kurie turėtų būti
apsvarstyti kilmės šalių savivaldybėse**

- Kiek žmonių jūsų savivaldybėje gyvena žemiau skurdo ribos?
- Kiek jūsų savivaldybėje yra nedirbančių žmonių?
- Ar jūsų savivaldybėje veikia tarnybos, teikiančios pagalbą ar galinčios padėti žmonėms, kuriems reikia pagalbos?
- Kiek žmonių jūsų savivaldybėje gauna socialines išmokas ir kitos rūšies pagalbą?
- Ar jūsų savivaldybėje arba greta esančiuose didesniuose miestuose yra moterų (vyrų), kurie verčiasi prostitucija?
- Ar yra moterų (vyrų), kurie užsiima (užsiėmė) prostitucija užsienyje?
- Kuriose savivaldybės vietovėse gyvena vargingiausios gyventojų grupės?
- Kokios yra žmonių, gyvenančių vietovėse, kuriose yra sunki ekonominė padėtis, gyvenimo sąlygos bei poreikiai?
- Kiek žmonių yra nuolat gydomi nuo priklausomybės nuo psichoaktyvių medžiagų?
- Kaip jie gyvena?
- Kiek kartų per metus jūsų savivaldybėje pranešama apie smurto šeimoje atvejus?
- Kokie yra fizinio ar emocinio smurto aukų tipiniai bruožai?
- Ar joms teikiamos kokios nors socialinės paslaugos ar pagalba?
- Kiek žmonių kasmet išvyksta į užsienį ieškoti darbo?
- Kokie yra šių žmonių tipiniai bruožai?
- Kaip jie susiranda darbą užsienyje?
- Kokios yra jų darbo sąlygos, įskaitant atlyginimą, užsienyje?
- Kokiose pramonės srityse, kokio pobūdžio darbus jie atlieka?

Dar vienas svarbus situacijos vertinimo komponentas – vietų, kur gali būti rizikos grupės asmenų ar prekybos žmonėmis aukų bei kur gali būti parduodami ir išnaudojami žmonės, nustatymas. Ši informacija gali būti ypač svarbi planuojant prevencines priemones, pavyzdžiui, informuotumo didinimo kampanijas (žr. X skyrių apie prevenciją). Žemiau esančioje lentelėje pateikiamas vietų, į kurias reiktų atkreipti dėmesį vertinant situaciją, sąrašas.

6 lentelė.

Svarbios vietos

(situacijos įvertinimui ir tikslinėms prevencijos priemonėms, pavyzdžiui, informacijos sklaidos didinimui)

Transporto sustojimo vietos: oro uostai, traukinių stotys, keltų terminalai ir uostai, autobusų ir metro stotys bei kitos vietos, kur migrantai gali būti neoficialiai įdarbinti.	Bibliotekos ir kitos panašios vietos, kur galima nemokamai naudotis belaidžiu internetu ir (arba) kompiuteriu.
Raudonųjų žibintų rajonai ar kitos vietos, žinomos dėl gatvės prostitucijos, narkotikų prekybos, konfiskuotų prekių ir cigarečių ar elgetavimo.	Rajonai, kur veikia etninių prekių parduotuvės, turgavietės, etninių virtuvių restoranai, interneto kavinės, telefonų parduotuvės ir pinigų pervedimo paslaugas teikiančios agentūros, kur migrantai gali leisti laiką.
Prekybos centrai, visuomeniniai parkai ar kitos vietos, kur renkasi ir laiką leidžia jaunimas, migrantai ar kitos panašios grupės.	Poliklinikos ir ligoninės, įskaitant pasaulinio lygio klinikas, kurios siūlo paslaugas dokumentų neturintiems migrantams, bei ligoninių greitosios pagalbos skyriai.
Benamių prieglaudos arba dienos centrai pažeidžiamoms gyventojų grupėms: gatvės vaikams, narkomanams, buvusiems kaliniams ar bedarbiams.	Ugdymo įstaigos, ypač profesinės mokyklos bei mokyklos vaikams su negalia.
Centrai, teikiantys paslaugas migrantams, įskaitant informacinius, kultūros centrus, kalbų mokyklas.	Socialinių paslaugų centrai.
Didelės statybvietės, kuriose įdarbinami migrantai.	Pabėgėlių centrai ir priėmimo punktai. Konsulatai ir ambasados.
Didelės žemės ūkio fermos, vietovės, regionai, kur įdarbinami migrantai.	Užimtumo tarnybos, samdos ir įdarbinimo agentūros.

Taip pat savivaldybės gali aktyviai prisidėti prie prekybos žmonėmis prevencijos, rinkdamos informaciją ir duomenis apie savivaldybėje linkusius nusikalsti asmenis. Tokia informacija gali padėti ištirti prekybos žmonėmis ir išnaudojimo atvejus bei prekeivius žmonėmis ir išnaudotojus patraukti baudžiamojon atsakomybėn, todėl tokia informacija reikia dalytis su atitinkamomis teisėsaugos įstaigomis ir prokuratūromis.

Prekeiviai žmonėmis verbuoja, perveža ir išnaudoja aukas įvairiose savivaldybių vietose ir įvairiomis sąlygomis. Nors paprastai manoma, kad jie priklauso itin organizuotiems ir galingiems kriminaliniams tinklams, aprėpiantiems ne vieną šalį ir regioną ir veikiantiems greitai ir sklandžiai, dažnai prekeiviai žmonėmis veikia smulkiu mastu, pasinaudodami asmeniniais, o kartais ir šeimos ryšiais. Asmenų vaidmuo prekybos žmonėmis procese yra įvairus. Terminu „prekeiviai žmonėmis“ galima vadinti verbuotojus, pervežėjus, asmenis, kurie kontroliuoja prekybos žmonėmis auką, asmenis, kurie perkelia ir (arba) slepia išnaudojamą prekybos žmonėmis auką, asmenis, kurie vykdo su prekyba žmonėmis susijusius nusikaltimus, ir asmenis, kurie tiesiogiai arba netiesiogiai pelnosi iš prekybos žmonėmis, atskirų prekybos veiksmų ir susijusių teisės pažeidimų.

Europos Sąjungoje žmonėmis prekiauja iš įvairių šalių kilę ir įvairių tautybių asmenys, bet dauguma jų turi vienos ar kitos Europos Sąjungos valstybės narės pilietybę. Dauguma nusikaltėlių turi tvirtų ryšių su aukos tėvyne ir paprastai verbuoja bei išnaudoja tos pačios tautybės, kaip ir jie patys, aukas. Dauguma prekeivių žmonėmis yra vyrai, tačiau moterų daugėja. Kartais riba tarp aukos ir nusikaltėlio yra neaiški, nes dažnai buvusios aukos tampa prekeiviais žmonėmis, kai jas priverčia verbuoti kitus asmenis arba vietoj išnaudojimo pasiūlo paaukštinti prekybos žmonėmis tinklo hierarchijoje.¹⁸

7 lentelė.

Informacijos apie prekeivius žmonėmis rinkimas

Aktualūs klausimai savivaldybėms	Pagrindiniai subjektai, galintys nustatyti rizikos grupės asmenis
<p><i>Prekeiviai žmonėmis, padėjėjai, klientai seksualinio išnaudojimo atveju:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas yra žinoma apie jūsų savivaldybėje esančius prekeivius žmonėmis? • Kokių pramonės sričių, kuriose asmenys gali nukentėti nuo seksualinio išnaudojimo arba gali būti sudaromos sąlygos tokiam išnaudojimui, yra jūsų savivaldybėje? • Kur jos yra? • Ar jūsų savivaldybėje yra įdarbinimo agentūrų? • Kas sudaro sąlygas, kontroliuoja seksualinį išnaudojimą? 	<ul style="list-style-type: none"> • Vietos policija • Socialinės ir sveikatos tarnybos • Viešųjų pirkimų pareigūnai • NVO • Pagalbą aukoms teikiančios tarnybos • Migrantų ir pabėgėlių paramos grupės • Taksi vairuotojai • Viešbučių darbuotojai • Namų bendrijos • Privatūs asmenys

- Kiek sekso paslaugų pirkėjų yra jūsų savivaldybėje?
- Koks yra seksualinio išnaudojimo mastas?
- Kokiomis paslaugomis arba programomis yra mažinama seksualinio išnaudojimo paklausa?
- Kokie yra šios gyventojų grupės kilmės ir demografiniai ypatumai?
- Kokių paslaugų ir strategijų reikia norint sumažinti paklausą?

Prekeiviai žmonėmis, padėjėjai, naudotojai išnaudojimo priverstiniam darbui, elgetavimui ir nusikalstamumui atvejais:

- Kas yra žinoma apie žmones, kurie jūsų savivaldybėje išnaudoja žmones priverstiniam darbui?
- Ar turite informacijos apie priverstinį elgetavimą ir priverstinį nusikalstamumą?
- Kas organizuoja tokią veiklą arba iš jos pelnosi?
- Ar kitos savivaldybės turi tokių pat problemų?
- Ar yra nustatytas informacijos apsaikavimo tarp savivaldybių mechanizmas?
- Kokiuose sektoriuose gali būti naudojamas priverstinis darbas arba jam sudaromos sąlygos?
- Kas sudaro sąlygas, kontroliuoja išnaudojimą priverstiniam darbui, elgetavimui arba nusikalstamumui?
- Kokiomis paslaugomis arba programomis yra mažinama išnaudojimo priverstiniam darbui paklausa?
- Ar žmonės turi etikos kodeksus?
- Ar žmonės stebi savo prekių (paslaugų) tiekimo grandinę?

- Vietos policija
- Darbo inspektorai
- Sveikatos priežiūros, priešgaisrinės saugos ir mokesčių inspektorai
- Profesinės sąjungos
- Socialinės ir sveikatos tarnybos
- Viešųjų pirkimų pareigūnai
- NVO
- Pagalbą aukoms teikiančios tarnybos
- Migrantų ir pabėgėlių paramos grupės
- Namų bendrijos
- Privatūs asmenys

Šaltinis: Local Safety Audit Guide: to Prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation. Kanada, 2013, p. 36.

Galiausiai, vertinant situaciją, svarbu surinkti informaciją apie tai, kokių išteklių turi savivaldybės administracija, kad galėtų įtraukti ir mobilizuoti ir pačios savivaldybės administracijos, ir savivaldybės teritorijoje dirbančių kitų subjektų (t. y. trečiųjų šalių) paslaugas bei pajėgumus. Tokiu atveju atliekant situacijos vertinimą reikia sudaryti prekybos žmonėmis aukoms teikiamų paslaugų žemėlapi, pažymint ir kitoms grupėms teikiamas paslaugas, kurios gali būti aktualios prekybos žmonėmis aukoms ir rizikos jomis tapti grupės asmenims (tai gali būti socialinės pašalpos, užimtumo, sveikatos priežiūros, švietimo, konsultavimo, teisinės ir kitos paslaugos). Taip pat atliekant vertinimą reikia apibrėžti savivaldybės darbuotojų, kuriems gali tekti nustatyti aukas bei suteikti joms pagalbą, mokymų poreikius.

Jei savivaldybėje nėra galimybių atlikti tokio situacijos vertinimo, galima jį susiaurinti iki tam tikrų sričių ar prekybos žmonėmis rūšių, kurios yra itin aktualios jūsų savivaldybei, arba kovos su prekyba žmonėmis priemonės įtraukti į bendresnio pobūdžio nusikaltimų prevenciją arba informavimo strategijas ir intervencijas. Baltijos jūros regione daug savivaldybių jau dabar atlieka savivaldybės saugumo auditą arba turi saugumo planus, į kuriuos yra įtrauktos priemonės, skirtos didinti tam tikrų vietovių, apylinkių ar grupių saugumą. Tokių savivaldybių administracijos į savo veiklą galėtų įtraukti ir prekybos žmonėmis problemų analizę, ir savivaldybės kovos su prekyba žmonėmis strategijos ir veiksmų planai galėtų būti rengiami remiantis savivaldybėje įgyvendinamomis programomis ir strategijomis, skirtomis susijusioms ir kitoms problemoms, pavyzdžiui, socialinės atskirties, smurto prieš moteris ir migrantų integracijos, spręsti.

Veiksmų gairės savivaldybėms

- Įvertinti prekybos žmonėmis situaciją savivaldybėje, kad būtų nustatytos gyventojų rizikos grupės, rizikingos vietos bei surinkta informacija apie prekybos žmonėmis vykdytojus ir jų padėjėjus.
- Jei turimi riboti išteklių arba jų trūksta, prekybos žmonėmis situacijos analizę įtraukti į vykdomas nusikaltimų prevencijos strategijas arba pasirūpinti, kad ši tema būtų įtraukta į strategijas, struktūras ir programas, skirtas spręsti, pavyzdžiui, socialinės atskirties, smurto prieš moteris arba migrantų integracijos, problemas savivaldybėje.
- Rinkti informaciją, kokių išteklių turi ir paslaugų teikia savivaldybės administracija ir kiti savivaldybės subjektai, bei sudaryti paslaugų, skirtų būtent prekybos žmonėmis aukoms ir rizikos jomis tapti grupės asmenims, sąrašą. Naudojant šias priemones galima pagerinti aukų nustatymą, pagalbos joms suteikimą ir prevencinį darbą savivaldybės teritorijoje.

4. Prekybos žmonėmis aukų nustatymas

Kovojant su prekyba žmonėmis yra nepaprastai svarbu laiku nustatyti prekybos žmonėmis aukas. Tai padeda apsaugoti aukas, apginti jų teises ir užtikrinti joms reikiamą pagalbą. Be to, prekybos žmonėmis aukų nustatymas yra būtina sąlyga siekiant nubausti prekeivius žmonėmis, pradėti daugiau ikiteisminių tyrimų ir atskleisti kitus susijusius nusikaltimus. Idealiu atveju aukų nustatymas gali užkirsti kelią prekybos žmonėmis ir pažeidžiamų asmenų išnaudojimo procesui dar jam neprasidėjus.¹⁹

Dažnai savivaldybėse dirbantys subjektai turi daugiau galimybių pastebėti pirmuosius prekybos žmonėmis požymius nei centrinės ar nacionalinės valstybės institucijos, be to, būdami arčiau aukų, jie dažnai pirmieji pradeda ir pagalbos bei paramos aukoms procesą. Taip pat jie gali padėti nustatyti prekeivius žmonėmis ir kitus nusikaltėlius.

Kas tampa prekybos žmonėmis aukomis?

Prekybos žmonėmis aukų kilmės šalis gali būti bet kuri pasaulio valstybė. Prekybos žmonėmis aukų kilmė ir patirtis yra įvairi. Aukomis gali tapti žmonės, kurie yra fiziškai, psichologiškai arba ekonomiškai pažeidžiami ir kurie neturi pakankamai vidinių jėgų arba išorinės pagalbos bei paramos. Prekeiviai žmonėmis dėl įsivaizduojamos arba realios galios pasinaudoja šių asmenų priklausomybe ar nesaugumu, pavyzdžiui, dėl situacijos šeimoje, asmeninių ar darbo santykių, ir įgyja emocinį, ekonominį, fizinį arba psichologinį pranašumą aukos atžvilgiu. Asmuo gali jaustis nesaugus dėl daugybės veiksnių, ir tuo gali pasinaudoti prekeiviai žmonėmis, tarp jų:

- jaunas amžius,
- sunki liga,
- priklausomybė nuo narkotinių medžiagų,
- artimo šeimos nario sunki liga arba priklausomybė nuo narkotinių medžiagų,
- sunki ekonominė padėtis,
- benamio statusas,
- psichologinė būklė,
- fizinė arba protinė negalia,
- traumuojanti patirtis praeityje, pavyzdžiui, seksualinis išnaudojimas arba prostitucija,
- užsieniečio, prieglobsčio prašytojo ar pabėgėlio statusas,
- lyties tapatybė arba priklausymas mažumoms.

Prekybos žmonėmis aukų gyvenimo valstybėje statusas gali būti įvairus. Jos gali būti nelegalūs migrantai, Europos Sąjungos piliečiai²¹ ar trečiųjų valstybių piliečiai, turintys galiojančius leidimus gyventi, arba jų šalių gyventojai.²⁰ Tiesą sakant, Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenimis (2014 m.), Europoje net 65 proc. užregistruotų prekybos žmonėmis aukų buvo Europos Sąjungos piliečiai.

Taip pat svarbu nepamiršti, kad, nustatant galimų aukų ir rizikos grupių ypatumus, reikėtų vengti apibendrinimų ar diskriminacijos. Užtuot akcentavus tik asmens migracinį statusą, situacijos stebėsenos ir kontrolės tikslas turi būti informuoti migrantus ir kitus pažeidžiamus asmenis, apginti jų pagrindines teises ir užkirsti kelią prievartai ir išnaudojimui.²²

Nelegalūs migrantai, galintys tapti prekybos žmonėmis aukomis

Nelegaliems migrantams dažnai gresia didžiausias pavojus būti išnaudotiems, nes jie yra pažeidžiami, jų statusas yra nelegalus. Tuo pasinaudoja prekeiviai žmonėmis ir kiti nusikaltėliai, įskaitant tuos, kurie siekia išnaudoti migrantus legalioje ar nelegalioje darbo rinkoje. Paprastai migrantams be dokumentų labai sunku kreiptis į valstybės ir savivaldybės institucijas ir įstaigas arba jose ieškoti pagalbos, nes jie bijo deportacijos.²³ Kai stinga pasitikėjimo, sunku nustatyti galimas aukas, padėtį apsunkina ir žinių apie prekybą žmonėmis trūkumas. Todėl, siekiant ugdyti pažeidžiamų gyventojų ir rizikos grupių pasitikėjimą, labai svarbu užtikrinti NVO, vietos valdžios ir kitų savivaldybėse dirbančių subjektų bendradarbiavimą.

Aukų nustatymo procesas

Dažniausiai prekybos žmonėmis aukos nustatymo procesas yra ilgas ir sudėtingas. Iš esmės tai dviejų etapų procesas: pirmame etape įvertinama, ar yra pagrįstų priežasčių asmenį laikyti auka, o antrame – priimamas sprendimas dėl aukos statuso. Kartais prireikia ne vienos savaitės, kol asmuo ima pasitikėti valstybės institucijomis ar socialinėmis tarnybomis, kad pradėtų atvirai kalbėti ir papasakotų savo patirtį kitiems. Aukų nustatymo procedūra turi būti greita ir tiksli, kad jos iškart galėtų gauti būtiną pagalbą, todėl svarbu užtikrinti, kad tiesioginį kontaktą su aukomis galintys turėti pareigūnai ir kiti specialistai žinotų svarbiausius prekybos žmonėmis požymius, galėtų nustatyti aukas ir pradėtų pagalbos procesą. Kai tiesioginį kontaktą turintis pareigūnas ar specialistas pagrįstai įtaria, kad asmuo yra prekybos žmonėmis auka, jis turi nedelsdamas nukreipti tokį asmenį į pagalbos ir paramos tarnybas. Kai kuriose šalyse veikia nacionalinis aukų nukreipimo mechanizmas, pagalbos linija ar kitas mechanizmas, skirtas pagalbos aukoms procesui pradėti (taip pat žr. 5 skyrių).

Laikantis į aukas orientuoto žmogaus teisių požiūrio, reikia aukas informuoti apie jų teises. Kai kurios aukos gali net nesuvokti, kad jų teisės buvo pažeistos. Tiesą sakant, prekybos žmonėmis aukos retai save laiko aukomis ir retai kreipiasi pagalbos būtent dėl to, kad nukentėjo nuo prekybos žmonėmis. Su savivaldybės administracijos ar kitais specialistais, dirbančiais savivaldybėje, jos gali susitikti, kai naudojasi įvairiomis paslaugomis arba dėl jų kreipiasi (pavyzdžiui, lankosi pas gydytoją arba turi pratęsti leidimą gyventi ar gauti kitus dokumentus). Vietos valdžios subjektai taip pat gali pastebėti aukas kilus problemoms jų darbo vietoje, pavyzdžiui, dėl gaisro pavojaus signalo, atliekant patikrinimą ar kitais panašiais atvejais.

RETAS ATVEJIS, KAD PREKYBOS ŽMONĖMIS AUKOS LAIKYTŲ SAVE AUKOMIS, NES TOKIE ASMENYS:

- Nenori būti vadinami aukomis ar stigmatizuojami.
- Nežino savo teisių ir neturi žinių apie prekybą žmonėmis arba nesupranta, kad nukentėjo nuo šio nusikaltimo.
- Nežino apie prekybos žmonėmis aukoms teikiamą pagalbą.
- Jaučia kaltę ar gėdą dėl to, kad buvo išnaudojami.
- Bijo, kad bus keršijama jų šeimoms ar jiems patiems.
- Bijo patekti į kalėjimą, būti deportuoti ar gauti pinigines baudas.
- Yra priklausomi nuo išnaudotojų („Stokholmo sindromas“).
- Dabartinę savo situaciją vertina geriau negu buvo prieš tai (nedarbas, gilus skurdas, smurtas, konfliktai ir panašūs scenarijai).

„Prekybos žmonėmis auka“ yra teisinė sąvoka, o ne asmenį apibrėžianti savybė, būseną ar ypatybė. Valdžios subjektams tenka atsakomybė patikrinti ir nustatyti, ar asmuo yra prekybos žmonėmis auka, tačiau nereikia tikėtis ar reikalauti, kad pats asmuo jaustųsi „auka“ arba elgtųsi kaip „auka“ (turint omenyje absoliutų priklausymą nuo kitų asmenų pagalbos ir apsaugos), taip pat nereikia iš aukos reikalauti ar tikėtis dėkingumo.

TIKSLAUS IR ANKSTYVO PREKYBOS ŽMONĖMIS AUKŲ NUSTATYMO SVARBA:

- Prekybos žmonėmis aukoms reikia specializuotos pagalbos ir apsaugos.
- Prekybos žmonėmis aukos gali turėti neatidėliotinų ir skubių fizinės ir psichologinės sveikatos poreikių.
- Prekybos žmonėmis aukos gali būti nukentėjusios nuo sunkių nusikaltimų, joms gali grėsti pavojus, todėl gali prireikti ypatingų priemonių ir procedūrų ir aukai, ir jos artimiesiems, ir pagalbą teikiančioje organizacijoje dirbančiam personalui.
- Prekybos žmonėmis aukos galėjo būti verčiamos daryti nusikaltimus, kai buvo gabenamos į kitą šalį ar tapusios prekybos žmonėmis aukomis, todėl jos bijo valdžios institucijų.

Kartais valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms gali būti lengviau užmerkti akis nei nuodugniai ištirti, kodėl berniukas vagiliauja iš turistų prekybos centre ar moteris gatvėje prašo išmaldos ir prekiauja padirbtais papuošalais. Tačiau pastaraisiais metais ir Baltijos jūros regione nustatoma vis daugiau priverstinio elgetavimo ir nusikalstamumo atvejų.

JEI ĮTARIATE, kad žmogus yra prekybos žmonėmis auka ir kad jam reikia pagalbos, gavę asmens sutikimą, turite apie šį atvejį pranešti atitinkamai valstybės ar savivaldybių institucijai ar įstaigai, organizacijai ar pagalbą teikiančiam subjektui.

JEI NUSTATĖTE, kad asmuo galėjo tapti prekybos žmonėmis auka, turite su juo elgtis kaip su nusikaltimo auka.

TURITE VEIKTI GREITAI, kad padėtumėte prekybos žmonėmis aukai, todėl turite išmanyti procedūras.

Bendrieji prekybos žmonėmis požymiai

Yra net keletas bendrųjų prekybos žmonėmis požymių, kurie gali padėti nustatyti prekybos žmonėmis auką. Pavyzdžiui, Tarptautinė darbo organizacija apibrėžė išsamius prekybos žmonėmis požymius, kurie padeda nustatyti ir atpažinti prekybos žmonėmis atvejus.²⁴ Be to, daug šalių turi savo gaires ir požymių sąrašus, skirtus nustatyti prekybos žmonėmis aukas. Be bendrųjų prekybos žmonėmis požymių, svarbu žinoti prekybos žmonėmis situaciją savivaldybėje ir regione, kad būtų galima susidaryti aiškesnį vaizdą, kokia yra prekybos žmonėmis aukų tikimybė. Toliau pateikiami bendro pobūdžio prekybos žmonėmis požymiai, kuriuos galima papildyti valstybėje (savivaldybėje) naudojamais požymiais.

BENDRIEJI PREKYBOS ŽMONĖMIS POŽYMAI:

- Amžius.
- Lytis.
- Pilietybė, tautybė.
- Prievartos arba fizinio smurto ženklai.
- Traumos arba psichologinės prievartos ženklai: nežinojimas, ką daryti, nesaugumas, nervingumas.
- Darbo sritis (pvz., žemės ūkis, statyba, valymas, darbas restoranuose, namų tvarkymas).

Prekyba žmonėmis – tai sudėtingas ir daugialypis nusikaltimas, pasireiškiantis įvairiomis formomis, todėl svarbu atkreipti dėmesį į prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, priverstiniam darbui, priverstiniam elgetavimui ir priverstiniam nusikalstamumui požymių skirtumus. Kai kurie požymiai gali sutapti, bet, priklausomai nuo aplinkybių, įstatymų ir ypatumų savivaldybėje, kai kurie požymiai skirsis. Be to, su prekyba žmonėmis kovojančių tarnybų patirtis rodo, kad dažniausiai neįmanoma aiškiai atskirti skirtingų prekybos žmonėmis formų požymių, nes žmonės dažnai išnaudojami keliems tikslams. Pavyzdžiui, priverstinio darbo auka taip pat gali būti ir seksualinio išnaudojimo auka, o priverstinio elgetavimo auka taip pat galėjo būti išnaudojama priverstiniam darbui ir priverstinei prostitucijai.

Seksualinis išnaudojimas

AR ASMUO...

- ...teikia seksualines paslaugas ne savo noru arba yra kontroliuojamas?
- ...teikia paslaugas ne tokioje aplinkoje, kokia buvo žadėta arba kokios tikėtasi, t. y. aplinka yra seksualizuota?
- ...teikia seksualines paslaugas kitomis sąlygomis nei buvo sutarta anksčiau?
- ...gali rinktis darbo grafiką?
- ...gali pats nuspręsti nebeteikti paslaugų?
- ...gali atsisakyti teikti seksualines paslaugas be apsaugos arba atsisakyti sekso su smurto požymiais?
- ...žino, kaip toje šalyje, kurioje jis tuo metu yra, reguliuojama prostitucija, taip pat tai, nuo kokio amžiaus leidžiama užsiimti prostitucija?
- ...gali pasilikti visą arba dalį uždarbio?

AR ASMENIUI...

- ...leidžiama rinktis, kokias paslaugas ir kam teikti?
- ...grasinama smurtu, kitokiomis bausmėmis arba grasinama jo artimiesiems?
- ...grasinama, kad apie jį bus pranešta valstybės institucijoms ir jį deportuos?
- ...leidžiama turėti savo pasą (ar jį kas nors atėmė)?

Išnaudojimas priverstiniam darbui

AR ASMUO...

- ...turi darbo sutartį?
- ...turi darbo leidimą?
- ...dirba nelegaliai ilgiau nei nustatytos darbo valandos?
- ...gauna labai mažą ar nereguliarių užmokestį arba negauna jokio?
- ...dirba pavojingomis sąlygomis (įskaitant fizinį pavojų ir nehigienišką sąlygą)?
- ...turi reikiamas apsaugos priemones (įskaitant įrangą ir drabužius)?
- ...gali išeiti iš darbo?
- ...žino savo darbo teises ir apie galimybę įstoti į profesinę sąjungą?
- ...dirba kitokiomis sąlygomis nei buvo žadama?
- ...turi savo pasą (ar jį atėmė darbdavys)?
- ...gyvena su darbdaviu?
- ...turi laisvo laiko, kurį gali leisti nestebimas darbdavio?

Išnaudojimas priverstiniam elgetavimui arba nusikalstamumui

AR ASMUO...

- ...yra verčiamas prašyti išmaldos arba daryti smulkius nusikaltimus, pavyzdžiui, vogti arba prekiauti narkotikais, ypač, jei yra neįgalus, senyvo amžiaus, nepilnametis arba turi skolų?
- ...yra verčiamas atiduoti visą arba dalį uždarbio kitam asmeniui?
- ...gyvena ir keliauja didelėje grupėje po visą šalį ar regioną, negalėdamas pasitraukti arba savarankiškai laisvai judėti?
- ...turi savo asmens tapatybės dokumentus (ar jie buvo atimti arba parduoti)?
- ...gyvena vietoje, kuri yra saugoma, pavyzdžiui, stebima vaizdo kameromis arba langai yra su grotomis?
- ...vienoje patalpoje gyvena daug žmonių, ji pavojinga sveikatai arba joje nėra elementarių higienai skirtų įrengimų (priemonių)?

Vertinant aukos situaciją, svarbu atlikti visos jos patirties įvertinimą, ir išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių ji neištrūko iš išnaudotojiškos situacijos.²⁵ Svarbu įvertinti, kokiomis priemonėmis ir valios palenkimo būdais buvo kontroliuojamos aukos, didinamas jų įsiskolinimas arba varžoma jų judėjimo laisvė ir savarankiškumas.²⁶ Be to, prekyba žmonėmis yra procesas – ne vienkartinis įvykis, todėl, keičiantis prievartos ir išnaudojimo lygiams, aukos situacija taip pat gali keistis. Tai, ką iš pradžių galima laikyti ar vertinti kaip išnaudojimui artimą situaciją, vėliau galima pripažinti išnaudojimu, o galiausiai ir prekyba žmonėmis.

Kas gali nustatyti aukas savivaldybėse?

Savivaldybių vaidmuo ir patirtis nustatant prekybos žmonėmis aukas Baltijos jūros regiono valstybėse labai skiriasi, kaip ir skirtingi subjektai yra įgaliojami oficialiai nustatyti prekybos žmonėmis aukas. Bet, pavyzdžiui, **Norvegijoje** nėra įstaigos, organizacijos ar komisijos, kuriai būtų suteikta ši išskirtinė teisė arba kuri prisiimtų atsakomybę už prekybos žmonėmis aukų, todėl iš esmės visos atitinkamos agentūros, organizacijos arba asmenys, įtariantys, kad asmuo galėjo nukentėti nuo prekybos žmonėmis, turėtų nustatyti tą asmenį kaip galimą prekybos žmonėmis auką ir jį nukreipti į atsakingas valstybės ar savivaldybių institucijas ir įstaigas bei pagalbos teikimo tokioms aukoms mechanizmus. Asmuo taip pat pats gali save įvardyti kaip prekybos žmonėmis auką. Policija, prokuratūra, imigracijos arba vaiko gerovės tarnybos gali patvirtinti galimos prekybos žmonėmis aukos statusą.

Lenkijoje, kita vertus, tik prokuratūros, policijos ir sienos apsaugos tarnybos gali oficialiai nustatyti prekybos žmonėmis aukas ir nukreipti jas pas įgaliojatus paslaugų teikėjus – Nacionalinį konsultacijų ir intervencijos centrą prekybos žmonėmis aukoms (KCIK). Tačiau KCIK ir socialinės tarnybos gali nustatyti potencialias prekybos žmonėmis aukas ir suteikti joms pagalbą, net jeigu tie asmenys nebuvo oficialiai nustatyti kaip prekybos žmonėmis aukos.

Latvijoje prekybos žmonėmis aukų nustatymo procedūros yra apibrėžtos teisės aktuose. Įgaliojama NVO, policijos pareigūnai ir prokurorai gali oficialiai nustatyti prekybos žmonėmis aukas. Kitos kompetentingos institucijos ir specialistai gali įvertinti, ar yra pagrįstų duomenų manyti, kad asmuo galėjo nukentėti nuo prekybos žmonėmis, ir nukreipti tą asmenį į įgaliojama NVO ar policijos padalinį oficialiai prekybos žmonėmis aukos nustatymo procedūrai.

Švedijoje visi atsakingi subjektai gali nustatyti prekybos žmonėmis aukas, bet dažniausiai savivaldybių socialinės tarnybos vykdo šias procedūras.

Kadangi prekybos žmonėmis atvejų nustatoma gerokai mažiau negu kitų nusikaltimų (pavyzdžiui, smurto šeimose, su narkotikais susijusių nusikaltimų), savivaldybių patirtis prekybos žmonėmis aukų nustatymo srityje skiriasi. Savivaldybių patirtis skiriasi ir dėl skirtingų prekybos žmonėmis formų, nustatomų jų teritorijoje: nuo išnaudojimo priverstiniam darbui iki seksualinio išnaudojimo, nuo priverstinio elgetavimo ir nusikalstamumo iki priverstinių ir (arba) fiktyvių santuokų.

Nepaisant to, kad yra apibrėžtos oficialios prekybos žmonėmis aukų nustatymo procedūros, įvairiems savivaldybėse dirbantiems subjektams gali tekti bendrauti su prekybos žmonėmis aukomis, todėl ir jie gali nustatyti galimas šio nusikaltimo aukas. Pavyzdžiui, **Suomijoje** apie galimą prekybos žmonėmis priverstiniam darbui atvejį teisėsaugai pranešė vaikų darželio darbuotojai, nustebe, kad prižiūrimų vaikų tėvai dirbo neturėdami laisvų dienų ir atostogų. Tėvai ilgą valandą prastomis sąlygomis dirbdavo etniniame restorane. Jų darbdaviai vėliau buvo pripažinti kaltais dėl prekybos žmonėmis priverstinio darbo tikslais.

Savivaldybių subjektai, kurie gali nustatyti prekybos žmonėmis aukas ar dalyvauti jų nustatymo procese savivaldybėse:

- Savivaldybių policija.
- Patikrinimus atliekantys darbuotojai, įskaitant darbo, sveikatos apsaugos, priešgaisrinės ir mokesčių priežiūros inspekcijas ir kt.
- Sveikatos priežiūros darbuotojai, įskaitant gydytojus, slaugytojus, akušerius, stomatologus ir kt.
- Socialinių tarnybų darbuotojai, įskaitant socialinius, migrantų tarnybų darbuotojus, psichologus, kitus asmenis, dirbančius su pažeidžiamomis ir (arba) marginalinėmis grupėmis.
- Mokyklų ir vaikų darželių darbuotojai, įskaitant mokytojus, mokyklų psichologus, vaikų darželių mokytojus, mokyklų slaugytojus ir socialinius darbuotojus.
- Įdarbinimo tarnybos.
- Kiti specialistai: vertėjai, bibliotekininkai, viešųjų pirkimų specialistai.
- NVO, dirbančios su pažeidžiamomis grupėmis.
- Migrantų bendruomenės ir organizacijos.
- Profesinės sąjungos.
- Bažnyčia ir kitos religinės organizacijos.
- Paramos grupės.
- Kaimynystės bendrijos.
- Privačios įmonės: pastatų ir techninės priežiūros įmonių, įdarbinimo ir darbuotojų samdos agentūrų darbuotojai ir kt.
- Taksi vairuotojai, viešbučių darbuotojai, apsaugos darbuotojai, pardavimų personalas.
- Privatūs asmenys.

Savivaldybėse dirbantiems subjektams, kuriems gali tekti bendrauti su prekybos žmonėmis aukomis, pavyzdžiui, taksi vairuotojams, viešbučio personalui ar bibliotekininkams, rengiamos informuotumo didinimo kampanijos. Taksi vairuotojai, pavyzdžiui, gali būti pirmieji, kurie bendrauja ne tik su prekybos žmonėmis aukomis, bet ir su prekeiviais žmonėmis. Aukos kartais vežamos taksi į (iš) išnaudojimo vietą (vietos), todėl taksi vairuotojai turi išskirtinę galimybę užmegzti tiesioginį kontaktą su aukomis ir prekeiviais. Be to, kai kuriose šalyse taksi vairuotojai nukreipia klientus, ieškančius prostitucijos paslaugų, į miesto rajonus, kur tokios paslaugos yra teikiamos. Mokymai taksi vairuotojams apie pavojus, susijusius su prekyba žmonėmis, gali būti ir galimybė juos įspėti, kad jie gali tapti prekeivių žmonėmis padėjėjais, todėl turi būti budrūs ir pasirengę pranešti apie tokius atvejus. Toliau pateikiamas Graikijos pavyzdys:

Taksi vairuotojų įtraukimas į prekybos žmonėmis aukų nustatymo procesą Graikijoje.²⁷

Graikijoje, vykstant A21 kampanijai, buvo kreiptasi į pagrindinę taksi paslaugas mieste teikiančią įmonę su prašymu padėti skleisti informaciją apie prekybos žmonėmis aukoms skirtą telefono numerį. Partnerystė buvo užmegzta tarp profesinės taksi darbuotojų sąjungos ir A21 kampanijos personalo. Taksi vairuotojams buvo išdalinta brošiūra su informacija:

Taksi vairuotojai,

Tai, ką jūs kartais pamatote ar išgirstate, gali būti būtent tai, ko reikia gyvybei išgelbėti. Jūsų pagalba yra svarbi nustatant žmones, neretai pervežamus į Graikiją iš kitų šalių, dažniausiai patikėjusius melagingais darbo pasiūlymais. Atvykę čia, jie patenka į kito asmens kontrolės gniaužtus ir yra verčiami teikti seksualines paslaugas. Tai vadinama prekyba žmonėmis.

Atkreipkite dėmesį į žmones, kurie:

- Nekalba graikiškai.
- Turi mėlynių, nubrozdinimų ar kitų smurto požymių.
- Atrodo išsigandę.
- Akivaizdžiai yra kontroliuojami kito asmens.

Ko ir kur ieškoti?

Jau 3 skyriuje buvo paminėtos vietos, kuriose žmonės gali būti išnaudojami. Toliau pateikiamoje lentelėje nurodomi keletas pagrindinių aspektų, į kuriuos reikia atsižvelgti analizuojant žmonių darbo ar gyvenimo tam tikrose vietose aplinkybes, susiejant jas su pateiktais prekybos žmonėmis požymiais. Šis sąrašas nėra baigtinis ir turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į situacijos savivaldybėje ypatumus.

8 lentelė.

Suvestinė lentelė specialistams, kuriems gali teikti nustatyti prekybos žmonėmis aukas

Kur ieškoti?	Ko ieškoti?
Restoranuose, parduotuvėse, statybvietėse, žemės ūkio fermose, valymo įmonėse.	<ul style="list-style-type: none"> • Ant darbuotojų kūno matyti fizinės prievartos žymių. • Darbo saugos įranga (priemonės) yra nekokybiška ar jos nėra. • Darbuotojai neturi tinkamų darbui drabužių. • Darbuotojai neturi poilsio dienų ar jie neišleidžiami atostogų. • Darbuotojams nesuteikiamos pertraukos pailsėti. • Darbdavys laiko darbuotojų asmens tapatybės dokumentus. • Darbuotojai gyvena darbovietėje, prastomis sąlygomis ar kartu su darbdaviu.
Butuose, kitose gyvenamosiose vietose.	<ul style="list-style-type: none"> • Perpildytos patalpos, viename kambaryje gyvena daug žmonių. • Gyventojai nežino savo adreso. • Gyventojai gyvena pašiūre, palapinėse ar sandėlių zonose, biure arba darbo vietoje. • Gyventojai gyvena kartu su savo darbdaviu. • Gyventojai vieni neišleidžiami iš namų. • Mikroautobusai paima gyventojus neįprastu laiku.

Savivaldybių patalpose, įskaitant biurus, mokyklas, statyvietes ir kt.	<ul style="list-style-type: none"> • Darbuotojai, dirbantys valymo paslaugų srityje, atvyksta mikroautobusais ir atrodo išsigandę. • Darbuotojai, dirbantys statybų sferoje, atvyksta mikroautobusais ir atrodo kontroliuojami. • Darbuotojai neturi savo asmens tapatybės dokumentų. • Darbuotojams nesuteikiamos poilsio dienos ar jie neišleidžiami atostogų. • Darbuotojai nekalba jokia toje vietovėje vartojama kalba.
Raudonų žibintų rajonuose ar teritorijose, žinomose kaip gatvių prostitucijos vietos ar kaip atviros prostitucijos vietos, pavyzdžiui, parkai ar sunkvežimių sustojimo aikštelės.	<ul style="list-style-type: none"> • Moterys, vyrai su fizinės, seksualinės prievartos, fizinio suvaržymo, kalinimo ar kankinimų požymiais. • Siūlomos specialios paslaugos, įskaitant nesaugias seksualines paslaugas už mažą kainą. • Moterys, vyrai vietos kalba moka pasakyti tik su seksualinių paslaugų teikimu susijusius žodžius. • Moterys, vyrai atrodo kontroliuojami arba atidžiai stebimi sutenerio. • Moterys, vyrai negali kada nori atvykti ir išvykti arba daryti pertraukas. • Moterys, vyrai atrodo jaunesni nei 18 metų amžiaus.

Šaltinis: Prekybos žmonėmis ataskaita. SOLACE, 2009, p. 37–38.

Svarbu, kad skirtingi savivaldybėse dirbantys subjektai ir privatūs asmenys reaguotų ir praneštų teisėsaugos ar patikrinimus vykdančioms institucijoms apie galimus žmonių išnaudojimo atvejus arba kylančias problemas, pavyzdžiui, dėl nesaugios darbo vietos. Daugelyje šalių policija ir darbo inspekcija turi elektroninę pranešimo formą, kurią užpildydamas bet kas gali pranešti apie savo įtarimus ir anonimiškai juos pateikti. Remdamosi tokiomis pranešimais, patikrinimus vykdančios institucijos gali patikrinti, ar viskas yra gerai. Be to, NVO, dirbančios kovos su prekyba žmonėmis srityje, karštųjų linijų darbuotojai ar profesinės sąjungos taip pat gali patarti tais atvejais, kai reikia daugiau informacijos prieš imantis tolesnių veiksmų.

Mokymai apie prekybos žmonėmis požymius

Remiantis „STROM“ projekto tyrimo rezultatais, savivaldybių subjektams reikia daugiau mokymų, kaip nustatyti prekybos žmonėmis aukas ir ką su jomis daryti, įskaitant kur jas nukreipti. Kad būtų galima užtikrinti, kad savivaldybių administracijų darbuotojai ir kiti subjektai turi naujausią su šiuo klausimu susijusią informaciją, yra susipažinę su tendencijomis vietos, regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu ir žino, ką reikia daryti su galimomis prekybos žmonėmis aukomis, tokius mokymus reiktų rengti nuolat.

Tačiau dėl lėšų trūkumo ir (arba) ribotų išteklių nukenčia atsakingų subjektų darbo kokybė. Dėl to svarbu nustatyti savivaldybės veiklos prioritetus, kuriais būtų remiamasi imantis atitinkamų veiksmų prekybos žmonėmis aukų nustatymo gerinimo srityje (daugiau informacijos rasite 3 skyriuje). Šios priemonės gali būti bendro pobūdžio arba nukreiptos į konkrečių sektorių ar prekybos žmonėmis formų problemų sprendimą, kaip pavyzdžiui, į prekybą žmonėmis priverstiniam darbui (žr. žemiau).

Berlyno aljanso projektas

Berlyno aljanso projekto²⁸ tikslas buvo kompleksiskai spręsti kovos su prekyba žmonėmis priverstiniam darbui Berlyno Brandenburgo srityje problemas. Projekto metu organizacijoms, institucijoms ir profesinėms grupėms, kurioms tenka bendrauti su prekybos žmonėmis priverstiniam darbui aukomis, buvo suteikta žinių apie šį nusikaltimą. Buvo parengtas praktinis vadovas ir organizuojami praktiniai mokymai savivaldybės teritorijoje dirbantiems specialistams: valstybės ir federalinių agentūrų, profesinių sąjungų, migracijos, darbo bei sveikatos apsaugos, migrantų organizacijų ir kitų suinteresuotų subjektų darbuotojams, apie prekybą žmonėmis, šio nusikaltimo aukų nustatymą ir pagalbos joms suteikimą. Be to, keliomis kalbomis buvo parengtos ir išplatintos informacinės brošiūros apie darbuotojų teises asmenims, kurie gali patekti į išnaudotojišką situaciją.²⁹

Kai kurių miestų ir kaimų savivaldybės dar labiau išplėtojo bendradarbiavimo nustatant prekybos žmonėmis aukas modelius. Pavyzdžiui, **Suomijos** Tamperės miesto savivaldybės administracija, siekdama nustatyti reikiamas procedūras, kartu su vietos NVO, veikiančia regione, sukūrė bendradarbiavimo nustatant prekybos žmonėmis aukas ir suteikiant joms pagalbą modelį. Tokie pavyzdžiai suteikia žinių apie daug žadančią praktiką, kas gali būti daroma savivaldybėse tobulinant aukų nustatymo metodus ir gilinant žinias apie prekybą žmonėmis.

Tamperės bendradarbiavimo modelis

Tamperės miesto savivaldybės socialinės tarnybos, bendradarbiaudamos su NVO „Pro-tukipiste“ ir „Victim Support“, vietos policija ir dar dviem NVO, turinčiomis prieglaudą aukoms, sukūrė bendradarbiavimo nustatant prekybos žmonėmis aukas ir suteikiant joms pagalbą modelį. Šio modelio tikslas – palengvinti prekybos žmonėmis aukų nustatymą ir šio reiškinio atpažinimą savivaldybėje. Modelis koncentruotas ties aukų teisių apsauga ir pagalba joms atsižvelgiant į krizinės situacijos lygį. Įgyvendinant šį modelį sukurtas savivaldybės dirbančių subjektų, kuriems gali tekti bendradarbiauti nustatant prekybos žmonėmis aukas ir joms teikiant pagalbą, tinklas. Apibrėžiant aiškias įvairių suinteresuotų šalių atsakomybės ribas taip pat buvo siekiama sutrumpinti aukų nustatymo laiką. Įvardijant prekybos žmonėmis aukų nustatymo centrus ir apmokant atsakingus subjektus apie prekybos žmonėmis požymius siekta išvengti besikartojančių veiksmy ir taip galiausiai sutaupyti išteklių. Šis modelis taip pat leidžia vietos bendruomenei numatyti ateities tendencijas, įskaitant padidėjusią prekybos žmonėmis riziką.³⁰

Veiksmy gairės savivaldybėms dėl potencialių prekybos žmonėmis aukų nustatymo

- Pagalvokite apie visus savivaldybės dirbančius subjektus (pavyzdžiui, savivaldybės administracijos darbuotojus, patikrinimus atliekančias institucijas, NVO), kuriems gali tekti bendrauti ir nustatyti potencialias prekybos žmonėmis aukas (ir pažeidžiamas grupes) savo kasdieniame darbe ir užmegzti su jomis bendradarbiavimą.
- Įsitikinkite, kad prekybos žmonėmis požymių aprašas yra prieinamas visiems darbuotojams, kuriems gali tekti bendrauti su prekybos žmonėmis auka, ir visi darbuotojai buvo apmokyti, kaip juo naudotis. Tai leis efektyviau nustatyti potencialias aukas savivaldybės, ypač rizikos vietose.
- Apibrėžkite aiškias kiekvieno subjekto, kuriam gali tekti nustatyti prekybos žmonėmis aukas ir nukreipti jas pagalbai suteikti, atsakomybės ribas. Kas gali oficialiai nustatyti prekybos žmonėmis aukas, priklauso nuo atitinkamos šalies: vienoje šalyse tai atlieka savivaldybės administracijos specialistai, kitose tai gali atlikti tik policija ar nacionalinės pagalbos aukoms sistemos darbuotojai, dar kitose – NVO.
- Visą dėmesį skirkite ankstyvajam prekybos žmonėmis aukų nustatymui, nes tai geriausiai atitinka aukos poreikius ir yra pats efektyviausias sprendimas. Išsiaiškinkite, kur galima nukreipti prekybos žmonėmis aukas, pagrįstai įtariant tokį atvejį (atsižvelgiant į aukos poreikius, pavyzdžiui, į lytį, išnaudojimo formą ir pan.).

5. Pagalba prekybos žmonėmis aukoms

Pagalba prekybos žmonėmis aukoms yra viena iš pagrindinių kovos su šiuo nusikaltimu aspektų. Jos pagrindinis tikslas – pasiūlyti tinkamas paslaugas, kurios padėtų aukoms atsigausti po patirtos traumos ir pradėti naują gyvenimą integruojantis į visuomenę.

Vietos valdžia privalo užtikrinti, kad kovos su prekyba žmonėmis veikla ir iniciatyvos neapsiribotų vien aukų atpažinimu – aukoms turi būti teikiama visa įmanoma pagalba ir parama. Parama turi būti teikiama taip, kad sugrąžintų aukai tikėjimą ir gebėjimą kontroliuoti savo gyvenimą. Jei parama teikiama neatsižvelgiant į aukos valią, tai gali baigtis pakartotine viktimizacija.³¹

Nereikėtų nuvertinti savivaldybių administracijų vaidmens pagalbos prekybos žmonėms aukoms teikimo procese. Unikalus savivaldybių privalumas yra tas, kad jos veikia ir dirba „ant žemės“, arčiausiai žmonių, todėl turi glaudų ir tiesioginį ryšį su visais gyventojais ir gali pirmos sureaguoti į prekybos žmonėms atvejus, įskaitant paramą ir pagalbą aukoms. Nepriklausomai nuo prekybos žmonėms aukų buvimo šalyje statuso ir nuo to, ar aukos grįžta atgal į savo kilmės vietą, jos turi teisę gauti pagalbą ir paramą, užtikrinant jų teises ir atsižvelgiant į individualius jų poreikius.

Tačiau pagalbos ir paramos teikimas prekybos žmonėms aukoms yra nelengva užduotis dėl sudėtingos aukų situacijos. Prekybos žmonėms aukų patirtis dažnai yra susijusi su žiauriomis darbo sąlygomis, pasitikėjimo praradimu ir negalėjimu kontroliuoti savo gyvenimo. Aukos dažnai patiria fizinį ir psichologinį smurtą, grasinimus, rimtų sužalojimų, yra išžagintos arba mato, kaip šiuos pažeminimus patiria kiti. Tokios patirtys gali sukelti psichologinių pasekmių, tokių kaip depresija ir nerimas, dėl kurių tenka ieškoti emocinės paramos ir priežiūros.³²

Pagalbos ir paramos aukoms programos turi būti kompleksinės, integruotos ir orientuotos į kančių bei žalos mažinimą.³³ Nemažai tarptautinių teisės aktų³⁴ pabrėžia, kad aukos turi teisę į saugią ir tinkamą pastogę ir pagalbą. Ilgalaike paslaugų aukoms teikėjų patirtis leidžia daryti išvadą, kad aukoms reikalinga skirtingų rūšių pagalba, atsižvelgiant į tokius veiksnius, kaip į jų amžių, lytį, kultūrinius skirtumus, buvimo šalyje statusą, taip pat išnaudojimo, kurį jos patyrė, formą ir kt.

Pagalbos prekybos žmonėms aukoms principai

Valstybės pareiga padėti prekybos žmonėms aukoms yra pabrėžiama visuose atitinkamuose tarptautiniuose teisės aktuose. Direktyvoje 2011/36/ES³⁵ Europos Sąjungos valstybės narės įpareigojamos įsteigti nacionalinius prekybos žmonėms aukų nustatymo ir pagalbos joms teikimo mechanizmus, paremtus bendradarbiavimu tarp teisėsauogos ir pilietinės visuomenės organizacijų, kurie galėtų suteikti aukoms paramą be jokių sąlygų, nepriklausomai nuo jų noro bendradarbiauti tiriant nusikalstamas veiklas, vykdam būdžiamajį persekiojimą ar vykstant teisminei nagrinėjimui, įskaitant saugų apgyvendinimą, materialinę paramą, medicinos paslaugas, psichologinę pagalbą, informavimą ir teisinį konsultavimą, vertimą raštu ir žodžiu, išsaugant jų anonimiškumą.

Baltijos jūros regione pagalba prekybos žmonėms aukoms organizuojama įvairiai. Valstybių narių socialinių paslaugų įvairovė ir standartai labai skiriasi, bendradarbiavimas tarp valstybinio ir nevalstybinio sektorių, ypač tarp teisėsauogos institucijų ir paslaugų teikėjų, šalyse taip pat skiriasi. Šios aplinkybės yra svarbios planuojant paramą ir pagalbą aukoms.

Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Švedijoje, už pagalbos prekybos žmonėms aukoms organizavimą yra atsakingi savivaldybės administracijos darbuotojai, o kitose šalyse parama

tokioms aukoms yra teikiama bendradarbiaujant su vietos NVO, finansuojamomis iš valstybės biudžeto arba kitų šaltinių. Suomijoje nacionalinės pagalbos prekybos žmonėms aukoms sistemos darbuotojai koordinuoja pagalbos prekybos žmonėms aukoms teikimą ir patys teikia ją aukoms, kurios nėra registruotos nė vienoje savivaldybėje Suomijoje, o savivaldybių administracijų darbuotojai yra atsakingi už pagalbą jų teritorijos gyventojams. Latvijoje nacionalinė pagalbos prekybos žmonėms aukoms sistema yra finansuojama valstybės biudžeto lėšomis ir ją vykdo įgaliota NVO. Paslaugų teikėjai bendradarbiauja su savivaldybių administracijų socialinėmis tarnybomis ir kitomis įstaigomis aukos gyvenamojoje vietoje tam, kad palengvintų aukos integraciją į visuomenę. Lenkijoje KCIK, teikiančių paslaugas prekybos žmonėms aukoms, finansuoja valstybė. Vidaus reikalų ministro pavedimu šias funkcijas vykdo NVO. Nesvarbu, kokia pagalbos prekybos žmonėms aukoms sistema yra sukurta šalyje, pagrindiniai pagalbos principai turėtų būti tie patys.

Daug tarptautinių ir tarpvyriausybinių organizacijų sukūrė pagalbos prekybos žmonėms aukoms teikimo gaires. Jas toliau plėtojo NVO, teikiančios pagalbą prekybos žmonėms aukoms. Skirtingų organizacijų parengti pagrindiniai principai didžiąja dalimi yra panašūs ir yra pagrįsti žmogaus teisių apsaugos principais: užtikrinti vienodą apsaugą visoms prekybos žmonėms aukoms, nepaisant jų lyties, amžiaus ar patirties, visos aukos turi vienodas teises į pagalbą, apsaugą ir teisingumą, taip pat pasirinkti, kaip jos norėtų pasinaudoti šiomis paslaugomis, ir kad nebūtų keliamos sąlygos (pavyzdžiui, asmuo nebūtų įpareigotas liudyti baudžiamajame procese).³⁶

Pagalbos prekybos žmonėms aukoms pagrindiniai principai³⁷

Žmogaus teisių apsauga

Kadangi prekyba žmonėmis yra sunkus žmogaus teisių pažeidimas ir dažnai yra kitų aukos teisių pažeidimų priežastis, visa pagalba ir pastangos apsaugoti auką turėtų būti orientuotos į aukos teisių atstatymą ir kitų pažeidimų bei diskriminacijos užkardymą.

Konfidencialumas

Nuo pirmojo susitikimo su auka iki pagalbos proceso pabaigos paslaugų teikėjai turėtų užtikrinti, kad aukos asmens duomenys ir informacija apie jos patirtį būtų konfidencialūs.

Saugumas, įskaitant rizikos vertinimą

Pirmasis žingsnis užkardyti grėsmę aukai yra nustatyti galimus rizikos veiksnius ir įvertinti jų pavojingumo lygį. Veiksmingas rizikos vertinimas apima bendrą rizikos įvertinimą, kuris atliekamas paskirties šalyje, nuolatinį rizikos veiksnių vertinimą ir konkrečių rizikos veiksnių vertinimą, atsižvelgiant į nutikusius įvykius. Siekdamą palengvinti šį procesą, Tarptautinė migracijos organizacija pasiūlė rizikos požymių rinkinį.³⁸ Jei paslaugų teikėjai, įskaitant savivaldybių administracijų darbuotojus, glaudžiai bendradarbiauja su atitinkamomis vietos teisėsauogos įstaigomis, jos glaudžiai bendradarbiaudamos turėtų atlikti ir rizikos veiksnių vertinimus.³⁹

Informacija grįstas sutikimas ir pasirinkimas

Pagalba prekybos žmonėms aukoms turėtų būti teikiama remiantis aukos visišku ir suvoktu sutikimu nuo pirmo savivaldybės administracijos socialinio darbuotojo ar kito paslaugų teikėjo kontakto su auka iki visiško aukos integravimo į visuomenę momento. Paslaugų teikėjas aukai turėtų paaiškinti atitinkamus veiksmus, strategijas ir procedūras taip, kad ji aiškiai juos suvoktų prieš sutikdama su bet kokiais veiksmais ar pasiūlymais.

Igalinimas

Siekdami užtikrinti prekybos žmonėms aukų teises ir poreikius priimti informacija grįstus sprendimus, paslaugų teikėjai turėtų jas skatinti dalyvauti sprendimų priėmimo procese.

Nesmerkiantis požiūris ir nediskriminavimas

Visi paslaugų teikėjai turėtų suteikti prekybos žmonėms aukoms geriausią reikiamą pagalbą, nediskriminuodami dėl jų negalios, etninės priklausomybės ar kilmės, rasės, tautybės, šitikinimų, lyties, šeiminės padėties, namų aplinkos, amžiaus, ŽIV statuso, lytinės orientacijos, lyties tapatybės, religijos, kalbos, politinių įsitikinimų ar kitokių priežasčių.⁴⁰

Pagalbos prekybos žmonėms aukoms grandinė

Pagalbos prekybos žmonėms aukoms grandinė – tai valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bei NVO subjektų, bendradarbiaujančių pagalbos ir paramos prekybos žmonėms aukoms teikimo srityje, tinklas, taip pat dažnai vadinamas nacionaliniu prekybos žmonėms aukų nukreipimo mechanizmu. Tai yra pagrindinis veiksmingos kovos su prekyba žmonėmis elementas. Pagalbos prekybos žmonėms aukoms grandinės dalyviai, pavyzdžiui, gali būti: savivaldybės administracijos socialinių paslaugų ar NVO, policijos, migracijos ar pasienio apsaugos tarnybų, sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojai, prokurorai ir advokatai. Pagalbos procesas turi būti pradėtas kuo greičiau, kai tik yra pagrįstų duomenų manyti, kad asmuo galėjo tapti prekybos žmonėmis auka. Pagalbos prekybos žmonėms aukoms grandinės tikslas yra nukreipti prekybos žmonėms aukas į tinkamiausią instituciją, įstaigą ar organizaciją pagalbai suteikti, užtikrinant aukų teisių apsaugą visos pagalbos jai proceso metu.

Taip pat rekomenduojama įsteigti savivaldybės ar regiono prekybos žmonėms aukų nukreipimo pagalbai suteikti mechanizmą, kuris savivaldybėse dirbantiems specialistams padėtų vykdyti savo įsipareigojimus nustatyti, apsaugoti prekybos žmonėms aukas ir joms padėti. Pagrindinis prekybos žmonėms aukų nukreipimo pagalbai suteikti mechanizmo tikslas yra užtikrinti, kad būtų gerbiamos prekybos žmonėms aukų teisės ir jos būtų nukreipiamos reikiamai pagalbai suteikti. Be to, savivaldybių prekybos žmonėms aukų nukreipimo mechanizmai gali būti naudojami sprendžiant kitus su prekybos žmonėms aukomis susijusius klausimus, pavyzdžiui, gyvenamosios vietos suteikimas, grąžinimas į kilmės vietovę, kompensacijos išmokėjimas ir kt. Gerai apgalvotas ir teisės aktuose apibrėžtas bendradarbiavimas tarp įvairių subjektų gali sutaupyti laiko, padidinti veiksmingumą ir sumažinti pagalbos išlaidas.

Pavyzdžiui, **Lenkijoje**, kur nacionalinis prekybos žmonėms aukų nukreipimo mechanizmas veikia nuo 2005 m., vaivadijose kovos su prekyba žmonėmis grupės pradėtos kurti nuo 2010 m. **Švedijoje** 2016 m. taip pat ruošiamasi sukurti nacionalinį prekybos žmonėms aukų nukreipimo mechanizmą. Be to, yra paskirti regionų kovos su prekyba žmonėmis koordinatoriai, kurie turi užtikrinti, kad prekybos žmonėms aukoms būtų teikiama aukštesnės kokybės pagalba.

Vaivadijų kovos su prekyba žmonėmis grupės Lenkijoje

Šiuo metu Lenkijoje vykdomas specialus projektas „Vaivadijų kovos su prekyba žmonėmis grupių sudarymas siekiant tobulinti nacionalinių struktūrų bendradarbiavimą kovos su prekyba žmonėmis srityje“. Jo pagrindinis tikslas – sudaryti vaivadijų kovos su prekyba žmonėmis grupes visose 17 šalies vaivadijų. Projektą įgyvendina Vidaus reikalų ministerija, bendradarbiaudama su NVO ir Tarptautinės migracijos organizacijos biuru Varšuvoje. Projektas buvo parengtas remiantis 2010 m. sudarytos pirmosios kovos su prekyba žmonėmis grupės Mazovijos vaivadijoje patirtimi. Projektu siekiama užmegzti glaudų bendradarbiavimą tarp visų kovos su prekyba žmonėmis srityje dirbančių subjektų. Kovos su prekyba žmonėmis grupės jau veikia 16 vaivadijų. Planuojama, kad 2015 metų pabaigoje tokios grupės veiks kiekvienoje vaivadijoje. Vaivadijų grupės sudaro įvairios valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, įskaitant teisėsaugos tarnybas, ir NVO, dirbančios vaivadijose.

Pagalbos prekybos žmonėms aukoms rūšys

Pagalba prekybos žmonėms aukoms turi būti teikiama atsižvelgiant į kiekvieno asmens individualius poreikius, kurie yra įvairialypiai, tačiau kiekvienas aspektas yra svarbus.

PAGRINDINĖS AUKOS PROBLEMOS:

- **SAUGUMAS** – asmens, šeimos ar kitų asmenų saugumas.
- **STATUSAS** – šalyje, kurioje ji buvo nustatyta (legalus, nelegalus migrantas, auka ar kita).
- **KONFIDENCIALUMAS** – baimė būti paniekintai visuomenės ar žiniasklaidos ir galimos to pasekmės jos šeimai; tai ypač aktualu prekybos žmonėms seksualiniam išnaudojimui atvejais.
- **BAIMĖ** – prekeivių keršto ir, jei dalyvaujama teismo procese, duoti parodymus prekeivių žmonėms akivaizdoje.
- **PAKARTOTINIS TRAUMAVIMAS** – pakartotinis prekybos žmonėms aukos patirties išgyvenimas.
- **PRAGYVENIMAS** – aukos nerimauja, kaip gauti pajamų ir paremti savo šeimą, įskaitant finansinę paramą, kompensaciją ir (arba) negauto atlyginimo išmokėjimą (prekybos žmonėms priverstiniam darbui atvejais).

Pagalba aukoms turi būti planuojama atsižvelgiant į aukos problemas. Be to, aukos turi tiek neatidėliotinų, tiek ilgalaikių poreikių. Norėdami suteikti pagalbą, atitinkančią šiuos specifinius poreikius, atsakingi subjektai sukūrė pagalbos tokioms aukoms modelius ir sistemas. Pavyzdžiui, „La Strada“ tinklas sukūrė pagalbos ir praktinės paramos prekybos žmonėms aukoms modelį, paremtą dviejų rūšių pagalba: skubia pagalba, atsižvelgiant į neatidėliotinus aukų poreikius, ir ilgalaikę pagalbą.

Dvi pagalbos prekybos žmonėms aukoms rūšys:

- Skubi pagalba
- Ilgalaikė pagalba

Paprastai prekybos žmonėms aukoms reikalinga skubi pagalba. Iš esmės tai krizės intervencija, įskaitant medicinos, psichologinę, teisinę ir socialinę pagalbą, prieš tai atlikus visų aukščiau minėtų poreikių vertinimą. Ji taip pat apima apgyvendinimą (prieglaudą, saugų būstą). Svarbi sveikatos priežiūros dalis yra psichikos sveikatos intervencija, kuri, remiantis asmens individualiais poreikiais, gali apimti, pavyzdžiui, konsultavimą, kognityvinę elgesio terapiją, gydymą antidepressantais, detoksikacijos nuo alkoholio paslaugas ar gydymą nuo piktnaudžiavimo psichoaktyviomis medžiagomis ir priklausomybių. Po skubios pagalbos turėtų būti teikiama ilgalaikė pagalba, orientuota į ilgalaikius asmens poreikius, tokius kaip švietimas ir integracija. Integracija yra svarbi siekiant išvengti pakartotinės viktimizacijos ir sumažinti riziką vėl tapti prekybos žmonėmis auka. Aukai turi būti teikiama aiški informacija apie visą pagalbos procesą, įskaitant jos teises, teisines procedūras, apeliacinį skundą, kompensacijos ir rehabilitacijos galimybes bei grįžimą į kilmės vietovę.

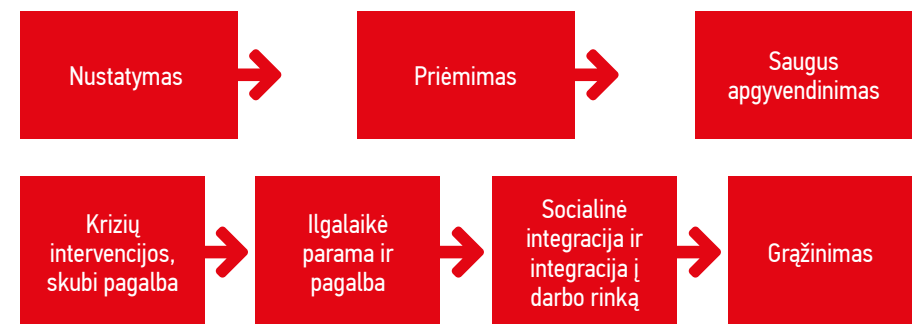
Kai kurių savivaldybių administracijos savo personalui ir kitiems atitinkamiems subjektams sukūrė aukų nustatymo ir pagalbos aukoms įrankių. Pavyzdžiui, Malmės miesto savivaldybės administracija parengė praktinį vadovą socialiniams darbuotojams, dirbantiems su prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui aukomis.

Malmės praktinis vadovas socialiniams darbuotojams

Praktiniame vadove trumpai apibūdinami prekybos žmonėms požymiai ir pateikiamas išsamus pagalbos prekybos žmonėms aukoms proceso aprašymas su atskirais skirsniais apie skubią ir ilgalaikę pagalbą. Pateikiama aiški veiksmų seka siekiant užtikrinti, kad socialiniai darbuotojai sutelktų dėmesį į reikiamus klausimus ir problemas. Vadove pabrėžiama, kad labai svarbu aukoms teikti informaciją apie tai, kaip sprendžiami jų atvejai, ir su jomis elgtis kaip su asmenybėmis – ne kaip su bejėgėmis aukomis. Vadove taip pat analizuojama, kaip kultūriniai veiksniai gali turėti įtakos asmens elgesiui ir kaip jis išgyvena savo patirtį, kaip aukų poreikiai gali keistis bėgant laikui ir kaip joms svarbi parama, pavyzdžiui, tyrimo metu. Vadovo pabaigoje pateikiamas sąrašas subjektų, kurie gali pasiūlyti paramą ir pastogę aukoms Malmės srityje.⁴¹

Reikėtų pažymėti, kad kai kurių pagalbos pasiūlymų auka gali nenorėti priimti. Neseniai išgelbėtos aukos yra labai pažeidžiamos ir gali būti psichologiškai nepasiruošusios priimti pagalbą. Pagalba aukai gali atrodyti nepatikima ir ji dėl patirtos traumos gali nesugebėti priimti aiškaus sprendimo. Nepaisant to, svarbu kiekvienai aukai suteikti apsisprendimo laikotarpį ir pagalbą bet kokiais aplinkybėmis. Besąlygiška pagalba yra skirta padėti aukai susiorientuoti ir pradėti atsigauti fiziškai ir psichologiškai, apsvarstyti savo situaciją ir galimybes, priimti apgalvotą sprendimą dėl bendradarbiavimo su valdžios institucijomis.

PAGALBOS PREKYBOS ŽMONĖMS AUKOMS DIAGRAMA⁴²

Pagalbos prekybos žmonėms aukoms schema

Toliau lentelėje pateikta pagalbos prekybos žmonėms aukoms schema buvo parengta remiantis svarbiausių pagalbos prekybos žmonėms aukoms paslaugų subjektų bendradarbiavimo gerosios praktikos pavyzdžiais. Ši schema apibūdina procesą – tam tikrą pagalbos prekybos žmonėms aukoms veiksmų, kuriuos turi atlikti atitinkami procese dalyvaujantys subjektai vietos ir nacionaliniu lygmeniu, seką. Sąvoka „paslaugų teikėjas“, naudojama pagalbos schema, gali reikšti valstybės instituciją, savivaldybės socialinių paslaugų teikėją, nevyriausybę, tarptautinę organizaciją arba bet kurį kitą paslaugų teikėją. Skirtingų paslaugų teikėjų vaidmuo procese valstybėse skiriasi. Tai priklauso nuo situacijos savivaldybėse, nacionalinės sistemos, taip pat pagrindinių subjektų pajėgumų. Pavyzdžiui, kai kuriose šalyse savivaldybių socialinės paslaugos yra labai išvystytos, kitose NVO vaidina lemiamą vaidmenį, o dar kitose – vietos bažnyčia ar labdaros organizacija. Sėkminga pagalba priklauso ne tik nuo geros visų suinteresuotųjų šalių komunikacijos, jų bendradarbiavimo ir veiksmų koordinavimo – svarbu laikytis ir pagrindinių pagalbos prekybos žmonėms aukoms principų.

PAGALBOS RŪŠIS	VEIKSMAI	ATSAKINGI SUBJEKTAI
Pagalbos linija ar kitos žemo slenksčio paslaugos	<ul style="list-style-type: none"> • Psichologinė ir emocinė parama. 	Paslaugų teikėjas (savivaldybės socialinės tarnybos, NVO ir kt.).
Pagalba pasiekiant saugią vietą	<ul style="list-style-type: none"> • Kelionės organizavimas ir jos išlaidų apmokėjimas, pasitikimas oro uoste, geležinkelio stotyje ir kt. 	Savivaldybės policija, paslaugų teikėjas, NVO ir kt.
Nukreipimas pas savivaldybės, nacionalinius paslaugų teikėjus	<ul style="list-style-type: none"> • Informacijos teikimas ir saugios kelionės iki savivaldybės, nacionalinių paslaugų teikėjų suorganizavimas; bendradarbiavimo tarp pagalbos linijų paslaugų teikėjų ir savivaldybių, nacionalinių paslaugų teikėjų užmezgimas, jų veiksmų koordinavimas. 	Socialinis darbuotojas arba NVO, užmezgusi pirmąjį ryšį su auka, paslaugų teikėjas, atsakingas už pagalbos teikimą aukoms.
Rizikos vertinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Aukos nuomonės apie riziką ir saugumą išsiaiškinimas. • Rizikos įvertinimas su įvairiais atsakingais subjektais. • Aukos informavimas apie galimą riziką ir galimas apsaugos priemones. • Vertimas žodžiu ir raštu.* 	Paslaugų teikėjas arba teisėsaugos institucija, jei tinkama.
Krizių intervencija	<ul style="list-style-type: none"> • Saugus apgyvendinimas. • Aprūpinimas maistu ir drabužiais. • Psichologinė parama. • Neatidėliotina medicinos pagalba. • Teisinė pagalba, įskaitant pagalbą gaunant dokumentus. • Socialinė pagalba. • Vertimas žodžiu ir raštu. • Apsisprendimo (atsigavimo) laikotarpis. 	Paslaugų teikėjas, medicinos įstaigos ar ligoninės, krizių centrai, teisinės pagalbos įstaigos savivaldybėse.

PAGALBOS RŪŠIS	VEIKSMAI	ATSAKINGI SUBJEKTAI
Ilgalaikė pagalba	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgalaikių poreikių įvertinimas ir ilgalaikio pagalbos plano sudarymas. • Apgyvendinimas. • Socialinio darbuotojo konsultacija. • Medicinos pagalba. • Psichologo konsultacija, terapija. • Informavimas apie teises ir teisių atstatymo būdus. • Teisinė pagalba, įskaitant teisinę pagalbą ir atstovavimą gaunant kompensaciją ir nesumokėtą darbo užmokestį. • Tarpininkavimas užmezgant ryšius su šeima. • Bendravimas su teisėsauga, jei auka yra pasirengusi bendradarbiauti ir duoti parodymus teisme. 	Paslaugų teikėjas, savivaldybių socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros, migracijos tarnybos, teisinės pagalbos biurai, teisininkų, advokatų biurai, profesinės sąjungos, NVO, padedančios gauti kompensaciją ir nesumokėtą atlyginimą.
Socialinė integracija ir integracija į darbo rinką	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbų mokymas. • Išsilavinimo įgijimas. • Profesijos įgijimas. • Konsultavimas įdarbinimo klausimais, pagalba aktyvios darbo paieškos procese. • Pagalba įsidarbinus. • Pajamų generavimas. • Poilsio organizavimas. 	Paslaugų teikėjas, įdarbinimo tarnybos, darbdaviai ar darbdavių organizacijos savivaldybėse.

* Jei reikia, vertimas žodžiu ir raštu aukai, kuri nekalba vietos kalba, turi būti užtikrinamas viso pagalbos proceso metu.

PAGALBOS RŪŠIS	VEIKSMAI	ATSAKINGI SUBJEKTAI
Gražinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Informacijos apie teisinius ir socialinius grąžinimo aspektus teikimas. • Informacija pagrįsto sutikimo dėl savanoriško grąžinimo patvirtinimas raštu. • Atitinkamų NVO, tarptautinių organizacijų ar kompetentingų valstybės institucijų kilmės šalyje, jei reikia surasti šeimą, nustatymas. • Ryšių su atitinkamomis ambasadomis, konsulatais, siekiant palengvinti grąžinimo procesą, užmezgimas. • Tikslumo užtikrinimas ir kelionės dokumentų parūpinimas. • Ryšių su paslaugų teikėju kilmės šalyje užmezgimas, kad būtų gautas patvirtinimas dėl grąžinamo asmens pasitikimo ir pagalbos jam suteikimo kilmės šalyje. 	Paslaugų teikėjas, organizacija, atsakinga už saugų savanorišką grąžinimą, ambasados, konsulatai.

Pagalbos prekybos žmonėms aukoms rūšys kilmės ir paskirties šalyse

Paslaugų ir pagalbos, kurios reikalingos prekybos žmonėms aukoms, rūšys šiek tiek skiriasi, priklausomai nuo to, ar auka yra paskirties šalyje, ar grįžo į savo kilmės šalį. Paskirties šalyje dažniausiai prekybos žmonėms aukų neatidėliotini poreikiai yra saugus būstas ir teisinė pagalba, pavyzdžiui, sprendžiant imigracijos ir kompensacijos klausimus. Grįžus į kilmės šalį, be neatidėliotinių poreikių, taip pat svarbūs ir ilgalaikiai poreikiai, pavyzdžiui, socialinė integracija ir integracija į darbo rinką tam, kad auka integruotųsi į visuomenę ir išvengtų pakartotinės viktimizacijos.

Net jei prekybos žmonėms auka buvo grąžinta į gimtąją šalį, apsaugos ir pagalbos poreikis išlieka. Aukoms integracijos į visuomenę procesas gali būti labai sunkus. Reabilitacijos programose turėtų būti numatytos tos pačios paslaugos, kaip ir paskirties šalyse: apgyvendinimas, teisinė pagalba ir sveikatos priežiūra. Taip pat tam, kad galėtų integruotis į visuomenę ir pradėti naują gyvenimą, prekybos žmonėms aukoms gali būti naudingos švietimo programos, pavyzdžiui, mokymai darbo vietoje ar profesinių įgūdžių formavimo kursai, bei pagalba ieškant darbo. Kai kuriais atvejais grąžinimas į kilmės šalį gali neatitikti aukos interesų, todėl aukai turi būti suteikta pagalba ir leista pasilikti paskirties šalyje. Tiek kalbų kursai, tiek profesinis mokymas yra labai svarbūs integruojant auką į visuomenę kitoje šalyje.

PAGALBA AUKOMS KILMĖS ŠALYSE	PAGALBA AUKOMS PASKIRTIES ŠALYSE
Laikinas prieglobstis, saugus apgyvendinimas	Laikinas prieglobstis, saugus apgyvendinimas
Medicinos pagalba, sveikatos priežiūra	Pirminis sveikatos patikrinimas ir būtinoji medicinos pagalba
Psichologinė parama	Psichologinė parama
Materialinė pagalba (įskaitant maistą ir drabužius)	Skubi materialinė parama
Socialinė pagalba	Socialinė pagalba
Dokumentų išdavimas	Vertimo raštu ir žodžiu paslaugos
Teisinė pagalba baudžiamuosiuose tyrimuose, teikiant civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo, atstovaujant aukai teisme	Teisinė pagalba, ypač dėl aukos teisių ir pareigų, migracijos statuso, būsto, leidimo dirbti, civilinio ieškinio dėl žalos atlyginimo, atstovavimo teisme
Integracijos į visuomenę pagalba: gyvenimo įgūdžių gerinimas, švietimas, profesinis mokymas, parama šeimai	Pagalba gaunant kelionės dokumentus, pasą
	Rizikos vertinimas prieš saugų grąžinimą į kilmės šalį
	Saugaus grąžinimo į kilmės šalį organizavimas
	Pagalba socialinės integracijos ir integracijos į darbo rinką procese, jei auka lieka paskirties šalyje (kalbų mokymas, integracinė pagalba, švietimas, profesinis mokymas)

Veiksmų gairės savivaldybėms

- Sudaryti savivaldybės teritorijoje prieinamų paslaugų aukoms bei subjektų, kurie gali teikti arba teikia šias paslaugas, žemėlapij.
- Sukurti lanksčią ir greitą pagalbos aukoms grandinę su aiškiais įvairių subjektų vaidmenimis ir atsakomybėmis.
- Suderinti savivaldybės pagalbos prekybos žmonėmis aukoms veiksmus su nacionaliniu lygmeniu vykdomais atitinkamais veiksmais (jei yra, su nacionalinio aukų nukreipimo mechanizmo veiksmais).
- Pagerinti pagalbos aukoms efektyvumą, diegiant formalias bendradarbiavimo priemones, pavyzdžiui, bendradarbiavimo susitarimus ir supratimo memorandumus.
- Užtikrinti aukų teises ir suteikti besąlygišką (nepriklausomai nuo aukų bendradarbiavimo su teisėsauga) pagalbą ne tik formaliai nustatytoms, bet ir galimoms prekybos žmonėmis aukoms, patekusioms į pažeidžiamas ir nesaugias situacijas.
- Teikti pagalbą pagal individualius aukos poreikius, atsižvelgiant į jos kilmę, lytį, amžių, tautybę, orientaciją, tapatybę.
- Skatinti pasitikėjimą, profesionalų požiūrį ir dialogą gerai veikiančioje pagalbos aukoms ir jų apsaugos sistemoje.
- Spręsti specialistų, tiesiogiai dirbančių su prekybos žmonėmis aukomis, psichinės sveikatos problemas, siekiant išlaikyti tam tikrą paslaugų kokybę.

6. Prekybos žmonėmis prevencija savivaldybėse

Prevencija taip pat yra svarbus kovos su prekyba žmonėmis komponentas, tačiau ji išlieka viena iš sudėtingiausių ir daug pastangų reikalaujančių intervencijos sričių. Nors dažnai sunku įrodyti, kad prevencinės priemonės iš tiesų turėjo įtakos mažinant prekybos žmonėmis mastą, vis dėlto prevencijos vykdymas yra svarbiausias elementas užkertant kelią tokiam tiek turiniu, tiek forma sudėtingam reiškiniui ir panašu, kad, laikui bėgant, jos ekonominis naudingumas didės.

Bendrajai prasme prekybos žmonėmis prevencija yra veiksmų, kurie remia arba įgalina žmonių išnaudojimą, šalinimas. Tokie veiksniai yra sudėtiniai, daugialypiai ir tarpusavyje susiję, pavyzdžiui, diskriminacija, socialinė atskirtis, silpna teisinė apsauga, korupcija, silpna socialinė apsauga, darbo įstatymų trūkumas, užimtumo ir švietimo galimybių stoka, taip pat legalios ir saugios migracijos galimybių trūkumas. Dažnai ypatingas šių veiksmų ir pamatinių prekybos žmonėmis priešasčių derinys slypi už kiekvienos prekybos žmonėmis aukos patirties arba jis apibūdina socialinę aplinką, kur yra paplitusi prekyba žmonėmis, arba jis nurodo, kas įgalina prekybą žmonėmis ar jai sudaro palankias sąlygas. „Tai yra labai svarbu ir reiškia, jog labai mažai tikėtina, kad pavienis prekybos prevencijos metodas vienodai tiks visiems aukų tipams ir visame prekybos žmonėmis pažeidžiamumo spektre. [...] Be to, svarbu nepamiršti, kad žmonės yra parduodami ne todėl, kad jie yra pažeidžiami, bet todėl, kad kažkas nusprendžia juos išnaudoti.“⁴³ Todėl prekybos žmonėmis prevencija reikalauja įvairių skirtingų sričių specialistų intervencijų, kad, visų pirma, būtų šalinami struktūriniai veiksniai, įgalinantys prekybą žmonėmis, o, antra, jos būtų planuojamos atsižvelgiant į individualų pažeidžiamumą. Intervencijos turi būti paremtos svariais įrodymais, žiniomis apie prekybą žmonėmis ir patirtimi. Baltijos jūros regione yra prekybos žmonėmis kilmės, tranzito ir paskirties šalys. Svarbu užtikrinti, kad visos kovos su prekyba žmonėmis priemonės yra planuojamos atsižvelgiant į situaciją ir šalyje, ir savivaldybėje, į nustatytus iššūkius, trūkumus ir rizikos veiksnius. Vietos valdžios institucijos turėtų aktyviai vykdyti prekybos žmonėmis prevenciją ir įgyvendinti savivaldybės poreikius atitinkančias prevencines priemones.

Toliau aprašomos galimos prekybos žmonėmis prevencijos priemonės. Reikėtų pabrėžti, kad prevencijos priemonės turėtų būti suderintos su situacijos savivaldybėje analizės metu nustatytais prioritetais (žr. 3 skyriuje). Taip pat svarbu, kad visos priemonės būtų įgyvendinamos bendradarbiaujant, pavyzdžiui, savivaldybių administracijoms, policijai, mokykloms, sveikatos ir socialinių paslaugų tarnyboms bei privačiam sektoriui.⁴⁴ Bendradarbiaujant gali būti įgyvendinamos įvairios programos ir sprendžiamos įvairios problemos, orientuotos į specifinius aspektus (pavyzdžiui, įdarbinimą) arba prekybos žmonėmis formas (pavyzdžiui, seksualinį išnaudojimą), tam tikras žmonių rizikos būti parduotiems arba išnaudotiems grupes (pavyzdžiui, į nedirbantį jaunimą, prieglobsčio prašytojus, fermose dirbančius migrantus) arba į tam tikrų profesinių grupių mokymus, siekiant suteikti žinių apie prekybą žmonėmis.

Informuotumo didinimo priemonės

Apie prekybą žmonėmis plačioji visuomenė, rizikos grupės, profesinės grupės ir verslo įmonės gali būti informuojamos įvairiomis informacijos sklaidos priemonėmis. Būtų idealu, jei visuomenės informuotumo didinimo priemonės būtų įtrauktos į bendrą programą, kurios tikslas – netoleruoti darbo jėgos išnaudojimo, skatinti saugią migraciją ir tarptautinius standartus atitinkančias darbo sąlygas. Tai padėtų ne tik analizuojant prekybos žmonėmis formas bendruomenėje, bet ir šviečiant visuomenę ir specialistus apie įvairias išnaudojimo formas ir kaip jas atpažinti, kaip tokiais atvejais elgtis ir kur nukreipti aukas reikiamai pagalbai suteikti. Pavyzdžiui, Rygos mieste šioje srityje buvo daug nuveikta.

Rygos miesto tarybos prevencijos pastangos

Nuo 2010 m. Rygos miesto taryba įgyvendina projektą „Prekybos žmonėmis prevencinės priemonės“. Inicijatyva yra finansuojama Viešosios tvarkos priežiūros Rygoje fondo lėšomis. Įgyvendinant šią iniciatyvą nuolat rengiami mokymai įvairioms tikslinėms grupėms: socialiniams darbuotojams, socialiniams pedagogams ir savivaldybės policijos pareigūnams, dirbantiems Rygos miesto savivaldybėje. Rygos miesto tarybos Gerovės departamento prioritetas yra tiksliniai mokymai vietos valdžios pareigūnams, kuriuos šis departamentas ir finansuoja. Rygos miesto taryba užmezgė glaudžius ryšius su pagrindiniais pilietinės visuomenės subjektais ir kartu su jais reguliariai organizuoja prevencinę veiklą. Per penkerius metus mokymai buvo surengti daugiau nei 400 Rygos miesto savivaldybės darbuotojams. Be to, Rygos miesto taryba kasmet latvių ir rusų kalbomis leidžia informacinį lankstinuką „Prekybos žmonėmis prevencija“. Pagrindinis šios informacinės medžiagos tikslas yra informuoti plačiąją visuomenę apie prekybos žmonėmis pavojus ir grėsmes, prieinamą pagalbą aukoms ir atitinkamus suinteresuotųjų šalių, dirbančių kovos su prekyba žmonėmis, kontaktus.

Didinant visuomenės informuotumą turi būti skleidžiama tiksli, reali ir užtikrinanti žmonių teises informacija, vengiama paniekos ir su aukomis siejamų stereotipų, visuomenė turi būti informuojama apie paslaugas, skirtas nukentėjusiems ir galėjusiems nukentėti nuo prekybos žmonėmis asmenims, taip skatinant asmenis kreiptis pagalbos, jei jiems jos reikia. Be to, visuomenės informuotumo didinimas turėtų būti planuojamas atsižvelgiant į situaciją savi valdybėje ir situacijos analizės išvadas.⁴⁵

Savivaldybės taip pat gali planuoti ir įgyvendinti tikslines informavimo priemones rizikos grupių asmenims. Tokios priemonės rizikos grupių asmenims suteiks žinių, ką jie turi daryti, kad išvengtų išnaudojimo prieš ir po migracijos, praktinę ir realią informaciją apie jų teises ir galimybes, atsargumo priemones, kad sumažintų prievartos ir išnaudojimo riziką, kur ieškoti pagalbos ir kokios pagalbos paslaugos yra prieinamos ir, svarbiausia, kaip pateikti skundą. Baltijos jūros regione jau yra tokių informavimo priemonių pavyzdžių. Kai kuriuose miestuose, pavyzdžiui, Helsinkyje⁴⁶ teikiamos tokios informavimo paslaugos migrantams ir gyventojams.

Kampanija „Ne kiekvienas traukinys veža į Holivudą“, Lenkija

Lenkijoje vykdytas projektas⁴⁷ „Ne kiekvienas traukinys veža į Holivudą“ buvo orientuotas į žinių ir supratimo apie prekybą žmonėmis lygio didinimą tarp mokytojų, mokyklų vadovų, mokinių ir tėvų Lenkijos Vakarų Pomeranijos regione. Šis pasienio regionas yra žinomas dėl pajūrio kurortų ir turistų lankomų vietų, taip pat dėl aukšto emigracijos lygio. Prekeiviai žmonėmis veža aukas tranzitu per šį regioną į Vakarų Europą ir Šiaurės šalis, taip pat verbuoja aukas šiame regione, daugiausia priverstinio darbo arba seksualinio išnaudojimo tikslais. Dėl šių priežasčių projektas buvo orientuotas į jaunų žmonių ugdymą, kaip valdyti riziką ieškant galimybių užsienyje. Projekto metu buvo išplatinti lankstinukai ir plakatai Ščecine ir kaimyniniuose miestuose, esančiuose arčiausiai pakrantės kurortų. Išplatintoje medžiagoje buvo pateikta informacija apie prekeivių žmonėmis naudojamas pagrindines verbavimo strategijas, patarimai, kaip, pavyzdžiui, patikrinti darbo pasiūlymą ar įdarbinimo agentūros patikimumą, ir kontroliniai klausimai keliaujantiems į užsienį. Be to, projekto metu buvo vykdomos priemonės socialinėje žiniasklaidoje ir internete, vidurinių mokyklų mokiniai sukūrė filmą apie prekybą žmonėmis, skirtą jų amžiaus auditorijai.⁴⁸

Europoje taip pat yra visuomenės informuotumo apie vieną konkrečią išnaudojimo formą, pavyzdžiui, išnaudojimą vergijos sąlygomis namuose ir diplomatų namų ūkiuose, didinimo iniciatyvų pavyzdžių.⁴⁹ Taip pat yra nemažai informuotumo didinimo iniciatyvų, orientuotų į vartotojus ir į konkrečių kategorijų specialistus, siekiant mažinti paklausą bei išnaudojimą darbe.

Be to, savivaldybių administracijos taip pat gali organizuoti ar bendradarbiauti organizuojant priemones, skirtas didinti ekonomikos sektorių, kuriuose dažniausiai išnaudojami žmonės, verslo įmonių informuotumą. Remdamosi prekybos žmonėmis ir išnaudojimo situacijos savivaldybėje analize, savivaldybių administracijos galėtų užmegzti bendradarbiavimą su įdarbinimo, žemės ūkio, valymo paslaugų, statybos, viešbučių, maisto perdirbimo ir pakavimo, restoranų ir kitų sričių verslo asociacijomis ir supažindinti jas su išnaudojimu ir prekyba žmonėmis bei jų prievole gerbti žmogaus teises savo veikloje. Tikslingomis informuotumo didinimo priemonėmis savivaldybių administracijos galėtų skatinti verslo asociacijas užtikrinti, kad jų nariai laikytųsi įdarbinimo ir darbo etikos standartų.⁵⁰ Pavyzdžiui, verslo asociacijos galėtų būti informuojamos apie teisėto migrantų įdarbinimo galimybes ir sąlygas jomis naudotis.⁵¹ Vykdydama šią veiklą, savivaldybių valdžia turėtų bendradarbiauti ir su atitinkamomis darbo priežiūros institucijomis (pavyzdžiui, darbo inspekcijomis, sveikatos priežiūros ir saugos patikrinimo tarnybomis), su policija ir kitomis teisėsaugos įstaigomis, kad būtų sustiprinta darbo vietų kontrolė ir atliekami patikrinimai tam, kad būtų užkirstas kelias išnaudojimui ir prireikus keičiamasi duomenimis apie pažeidėjus.

Tiesioginė pagalba rizikos grupių asmenims

Daugelyje savivaldybių administracijų socialinių paslaugų skyrius tiesiogiai arba per pilietinės visuomenės partnerius teikia pagalbą rizikos grupių, pavyzdžiui, moterų ir vyrų, kurie verčiasi prostitucija, turi priklausomybių, benamių, migrantų ir kitų, su kuriais dėl įvairių priežasčių, įskaitant socialinę ir kultūrinę izoliaciją, reikia bendrauti asmeniškai, asmenims, atsižvelgdamas į jų poreikius. Šie pagalbos paslaugų teikėjai turi turėti žinių apie prekybą žmonėmis ir jos požymius, kad galėtų padėti galimoms prekybos žmonėmis aukoms ir nukreipti jas socialinės gerovės, sveikatos priežiūros, įdarbinimo, kalbų mokymo ir kitoms labiau specializuotoms paslaugoms, kurių joms gali reikėti.

Be to, tam, kad teikiamos paslaugos geriausiai atitiktų rizikos grupių asmenų ir ypač migrantų (pavyzdžiui, migrantų, neturinčių dokumentų) poreikius, jas savivaldybių administracijos galėtų teikti bendradarbiaudamos su NVO, profesinėmis sąjungomis, religinėmis grupėmis ir vietos bendruomenių organizacijomis arba pastarosioms perduoti šias funkcijas, nes šie subjektai gali užtikrinti kultūrinį tarpininkavimą, bendruomenių vadovai gali lengviau įgyti įvairių migrantų grupių pasitikėjimą ir veiksmingiau juos nukreipti pagalbai suteikti ir palydėti į įvairias pagalbos tarnybas.

„Crossroads“ paramos centrai Stokholme ir Geteborge

„Crossroads“ yra konsultacijų ir paramos centrai benamiams ar skurstantiems Europos Sąjungos migrantams Stokholme. „Crossroads“ tikslinė grupė yra Europos Sąjungos piliečiai ir trečiųjų valstybių piliečiai, kurie turi ilgalaikį leidimą gyventi, išduotą kitoje Europos Sąjungos valstybėje. Jie siūlo konsultacijas apie Švedijos sistemą ir registracijos procesą bei teikia paramą ir pagalbą daugeliu Europos kalbų. Klientams siūlomi nemokami pusryčiai, pietūs, galimybė nusiprausti ar išsisikalbti drabužius, jie gali lankyti įvairius kursus ir naudotis kitomis paslaugomis. Paramos centrą valdo Stokholmo miesto misija, kuri yra vietos NVO, bendradarbiaujanti su Stokholmo miesto savivaldybės administracija, apskričių tarybomis ir kitomis NVO.⁵² Panašiai centro veikla organizuota ir Geteborge: ją koordinuoja panaši vietos NVO, bendradarbiaudama su Geteborge miesto savivaldybės administracija.⁵³

Savivaldybės į prevencines priemones taip pat gali įtraukti mažiau įprastus subjektus ir kurti novatorišką prevencinę veiklą, orientuotą į rizikos grupių asmenis, kurie siekia pagerinti savo situaciją. Kai kurios inovacinės iniciatyvos jau buvo įgyvendintos Baltijos jūros regione, pavyzdžiui, į prevencines priemones Latvijoje buvo įtraukta netradicinė profesinė grupė – bibliotekininkai.

Bibliotekininkai prieš prekybą žmonėmis

Norėdama pasiekti labiausiai pažeidžiamų grupių asmenis, kurie gali tapti prekybos žmonėmis aukomis, NVO „Saugūs namai“ Latvijoje vykdė projektą „Atmerk akis“. Pirmajame projekto etape NVO į visuomenės informuotumo didinimo veiklą įtraukė bibliotekininkus, kad jiems paaiškintų prekybos žmonėmis problemą ir mastą bei bibliotekininkų vaidmenį kovojant su šiuo nusikaltimu. Antrajame etape vyko mokymai bibliotekininkams, bibliotekose buvo platinama mokomoji medžiaga ir lankstinukai apie prekybą žmonėmis. Baigiamajame projekto etape bibliotekininkai organizavo mokymus ir visuomenės informuotumo didinimo renginius bibliotekose, pavyzdžiui, temines knygų parodas, diskusijų klubus su autoriais, rašančiais apie prekybą žmonėmis, mokymus mokiniais ir kt. Išplatinta medžiaga bibliotekininkams padėjo suvokti ryšį tarp prekybos žmonėmis problemų ir jų darbo bei funkcijų. Bibliotekininkai, ypač kaimo vietovėse, atkreipė dėmesį, kad jie dažnai bendrauja su potencialiomis prekybos žmonėmis aukomis. Bibliotekų lankytojai ieško darbo užsienyje naudodamiesi bibliotekose teikiamu nemokamu internetu, taip pat prašo bibliotekininkų pagalbos, kai reikia atspausdinti lėktuvų bilietus. Tokiais momentais bibliotekininkai gali bandyti pabendrauti su potencialia prekybos žmonėmis auka ir pakonsultuoti apie išvykimo iš šalies rizikas ir atsargumo priemones.

Viešųjų pirkimų etikos kriterijai

Viešųjų pirkimų etikos kriterijai ir socialinės sąlygos išnaudojimo prevencijai

Savivaldybių administracijos vykdo daugybę viešųjų, pavyzdžiui, statybos darbų arba valymo paslaugų, pirkimų ir, sudarydamos šias sutartis, jos gali netiesiogiai tapti prekybos žmonėmis ir (arba) išnaudojimo bendrininkėmis. Kaip stambios prekių ir paslaugų pirkėjos, jos rizikuoja, kad jų rangovai ir subrangovai gali įdarbinti ir (arba) samdyti asmenis išnaudotojiškoms sąlygoms arba įsigyti prekių ir paslaugų, pagamintų ir teikiamų išnaudotojiškoms sąlygoms (pavyzdžiui, valymo paslaugos). Siekdamas išvengti tokių pavojų ir užtikrinti pagarbą žmogaus teisėms, savivaldybių administracijos turėtų vykdyti atitinkamas patikrinimo procedūras.

Be to, savivaldybių administracijos turėtų rodyti pavyzdį ir būti etiškai ir socialiai atsakingos, įtraukdamos etikos kriterijus ir socialines sąlygas į savo viešųjų pirkimų procesus tam, kad skatintų pagarbą žmogaus teisėms ir užkirstų kelią išnaudojimui bei prekybai žmonėmis. Žemiau esančioje lentelėje nurodomi kai kurie reikalavimai, kurių savivaldybių administracijos gali prašyti rangovų laikytis, kad būtų pasirašyta viešojo pirkimo sutartis.⁵⁴

Savivaldybių socialiniai ir etiniai reikalavimai viešųjų pirkimų procesams⁵⁵

Viešuosius pirkimus skelbiančios organizacijos gali prašyti savo rangovų įsipareigoti, pavyzdžiui:

- Turėti aiškią išnaudojimo, priverstinio darbo ir prekybos žmonėmis netolerancijos politiką ir procesus tam užtikrinti;
- Pateikti įrodymus apie darbuotojams reguliariai mokamą darbo užmokestį, remiantis sektoriaus kolektyvine sutartimi ar nustatytu minimaliu darbo užmokesčiu, ir apie darbuotojų saugos ir sveikatos, socialinio draudimo reikalavimų vykdymą;
- Įtraukti į savo subrangos sutartis prekėms ir paslaugoms nuostatas, įpareigojančias visus grandinėje dalyvaujančius subrangovus darbuotojams mokėti sektoriuje nustatytą minimalų darbo užmokestį bei laikytis kolektyvinėje sutartyje apibrėžtų įdarbinimo sąlygų.

Tarpžinybinė ir tarpsektorinė partnerystė

Siekiant užtikrinti prekybos žmonėmis prevenciją, reikia įtraukti, mobilizuoti ir koordinuoti įvairių savivaldybės administracijos padalinių, atitinkamų regioninių ir nacionalinių viešojo administravimo subjektų, pilietinės visuomenės organizacijų, profesinių sąjungų ir verslo įmonių veiksmus. Būsto ir sveikatos priežiūros specialistai, darbdaviai, švietimo ir socialinių paslaugų teikėjai gali padėti užtikrinti, kad žmonės netaptų aukomis ar nusikaltėliais. Bendradarbiavimas tarp šių sektorių, policijos, prokuratūros ir teismų sistemos ir strategijų, kurios yra paremtos įrodymais ir žiniomis apie nusikaltimų problemas ir jų priežastis, įgyvendinimas gali užkirsti kelią nusikalstamumui ir viktimizacijai.⁵⁶

Savivaldybių merai galėtų atlikti labai svarbų vaidmenį inicijuodami ir koordinuodami šiuos partnerystės procesus. Merų iniciatyvos regione, organizuotos per Baltijos miestų sąjungą ar tarp miestų dvynių, taip pat merų susitarimai dėl energijos vartojimo efektyvumo ir prisitaikymo prie klimato kaitos yra geri pavyzdžiai.⁵⁷

Be to, tokioms partnerystėms būtų naudingas ne tik keitimasis patirtimi ir mokymasis vieniems iš kitų, veiksmų koordinavimas ir bendradarbiavimas regioniniu ar nacionaliniu lygmeniu, bet ir būtų išvengta tokių situacijų, kai veiksmingos ir griežtos kovos su prekyba žmonėmis priemonės prekybos žmonėmis problemą perkelia į kitą savivaldybę, kurioje tokių priemonių nėra.⁵⁸

Bergeno bendradarbiavimo modelis

Bergene buvo priimta daugiau apkaltinamųjų nuosprendžių dėl prekybos žmonėmis nei bet kurioje kitoje vietovėje Norvegijoje. Daugelis šių nuosprendžių buvo priimti dėl prekybos vaikais. Vietos tarpžinybinė grupė (TOT), kurią sudaro atstovai iš vietos teisėsaugos institucijų ir savivaldybės administracijos, įskaitant tiesioginės pagalbos, socialinių paslaugų, vaikų teisių apsaugos tarnybų atstovus, sukaupe žinių ir patirties apie prekybą žmonėmis.⁵⁹ TOT susirenka per 24 valandas nuo to momento, kai nustatomas vaikas, kuris galėjo nukentėti nuo prekybos žmonėmis. TOT taip pat palengvina aukų nukreipimo ir bendradarbiavimo tarp įvairių pagalbą teikiančių subjektų procesus. Be to, kova su prekyba žmonėmis yra Bergeno policijos prioritetas. Specializuoti prokurorai ir tyrėjai dirba kartu toje pačioje grupėje ir tiria visus su prekyba žmonėmis susijusius atvejus. Tiek Norvegijos valdžios institucijos, tiek NVO pripažino jų sėkmę kovojant su prekyba žmonėmis Bergeno srityje.⁶⁰

Lietuvos regioninio bendradarbiavimo projektas

Lietuvos „Caritas“ 2012–2014 m. įgyvendino regioninį projektą „Kompleksinis požiūris į prekybos žmonėmis problemas Panevėžio regione, Lietuvoje“. Panevėžio regionas yra žinomas kaip dažna moterų, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis seksualiniam išnaudojimui, taip pat paskutiniu metu ir vyrų, verčiamų vogti ir pardavinėti narkotikus tokiose šalyse kaip Jungtinė Karalystė, Vokietija, Ispanija ir Švedija, kilmės vieta. Projektas buvo orientuotas į situacijos savivaldybėje vertinimą ir bendradarbiavimo bei aktyvaus vietos bendruomenės dalyvavimo plėtojimą, siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis regione. Projekto metu buvo suformuotos lanksčios policijos pareigūnų, socialinių darbuotojų ir psichologų grupės, kurių tikslas buvo įgyvendinti specialią programą „SOS! Prekybos žmonėmis pavojai“ vietos mokyklose, vaikų namuose ir jaunimo centruose. Be to, mokymai apie prekybą žmonėmis buvo suorganizuoti vietos socialiniams darbuotojams, policijos pareigūnams, prokurorams ir teisėjų grupėms. Iš viso 190 asmenys buvo mokomi nustatyti prekybos žmonėmis aukas ir suprasti aukų traumas ir psichologinį aukų portretą. Iš viso buvo suorganizuoti 25 atviri renginiai vietos bendruomenės nariams, įskaitant apskritojo stalo diskusijas su vietos specialistais, siekiant didinti informuotumą ir pasidalyti patirtimi.⁶¹

Veiksmų gairės savivaldybėms

- Vykdyti bendras visuomenės ir tikslines rizikos, profesinių grupių ir verslo įmonių informuotumo didinimo, atsižvelgiant į vietos poreikius ir rizikas, priemones.
- Į prevenciją įtraukti neįprastus subjektus, pavyzdžiui, taksi vairuotojus, bibliotekininkus, sveikatos priežiūros inspektorius ir kt.
- Siūlyti ir įgyvendinti tiesioginės pagalbos priemones, siekiant remti rizikos grupių asmenis ir su jais bendradarbiauti.
- Įtraukti etikos kriterijus ir socialines sąlygas į viešųjų pirkimų procedūras, siekiant užkirsti kelią išnaudojimui perkant prekes ir paslaugas.
- Kurti tarpžinybinę ir tarpsektorinę partnerystę, siekiant stiprinti prekybos žmonėmis prevenciją savivaldybių lygmeniu.

Pagrindinių veiksmų gairių savivaldybėms santrauka

Tikslas	Veiksmai, kurių reikia imtis	Atsakingi subjektai
Kovoti su prekyba žmonėmis remiantis situacijos savivaldybėje analize	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti prekybos žmonėmis situacijos žemėlapi, siekiant nustatyti gyventojų rizikos grupes ir rizikos vietas bei surinkti informaciją apie prekeivius žmonėmis ir jų padėjėjus. • Surinkti informaciją apie savivaldybės administracijos ir visoje savivaldybės teritorijoje turimus išteklius ir teikiamas paslaugas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savivaldybės prekybos žmonėmis ekspertų grupė arba nusikaltimų prevencijos darbo grupė, arba kitos struktūros, savivaldybės lygmeniu sprendžiančios, pavyzdžiui, socialinės atskirties, smurto prieš moteris ir (arba) migrantų integracijos problemas. • Kiti savivaldybės teritorijoje dirbantys subjektai, pavyzdžiui, policija ir NVO.
Gerinti aukų nustatymą	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti savivaldybės teritorijoje dirbančių subjektų, kuriems pagal jų darbo specifiką gali tekti bendrauti su aukomis ir nustatyti galimas prekybos žmonėmis aukas (ir pažeidžiamas grupes), žemėlapi. • Užtikrinti, kad atsakingi darbuotojai turėtų ir naudotų prekybos žmonėmis požymių aprašus. Tai leis geriau nustatyti potencialias aukas, ypač rizikos vietose. • Apibrėžti aiškiai subjektų, kurie gali nustatyti prekybos žmonėmis aukas ir nukreipti jas pagalbai suteikti, atsakomybę ir rengti jiems reguliarius mokymus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savivaldybių administracijų darbuotojai, įskaitant tuos, kurie užtikrina socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, mokyklų administracijas ir kt. • Vietos policija, patikrinimus vykdančios institucijos (inspekcijos). • NVO, religinės organizacijos, migrantų teisių gynimo organizacijos, profesinės sąjungos, verslo įmonės. • Privatūs asmenys.

Tikslas	Veiksmai, kurių reikia imtis	Atsakingi subjektai
Gerinti pagalbą aukoms	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti lanksčią ir greitai reaguojančią pagalbos aukoms teikimo grandinę su aiškiais pagalbą teikiančių subjektų vaidmenimis ir atsakomybe. • Teikti besąlygišką ir žmogaus teises užtikrinančią pagalbą ne tik formaliai nustatytiems prekybos žmonėmis aukoms, bet ir pažeidžiamoms potencialioms ir galėjusioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis aukoms. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savivaldybių administracijų socialinės ir sveikatos priežiūros tarnybos, krizių centrai, vietos policija. • NVO ir prieglaudos, bet kokios kitos organizacijos, siūlančios socialines, teisines ar kitas konsultavimo paslaugas ar teikiančioms tiesioginę pagalbą rizikos grupių asmenims.
Vykdyti prekybos žmonėmis prevenciją	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti ir įgyvendinti tiesiogines pagalbos priemones, siekiant remti rizikos grupių asmenis ir su jais bendradarbiauti. • Vykdyti visuomenės, rizikos grupių asmenų, profesinių grupių bei verslo įmonių informuotumo didinimo priemones. • Įtraukti etikos kriterijus ir socialines sąlygas į viešųjų pirkimų procedūras, siekiant užkirsti kelią išnaudojimui perkant prekes ir paslaugas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savivaldybių administracijų socialinės ir sveikatos priežiūros tarnybos, viešųjų pirkimų pareigūnai, NVO, migrantų teisių gynimo organizacijos, moterų organizacijos, profesinės sąjungos, įmonės, darbdavių asociacijos. • Privatūs asmenys.

Naudoti šaltiniai

¹ Siekiant įvertinti savivaldybių vaidmenį ir atsakomybę pagalbos visų prekybos žmonėmis formų aukoms teikimo grandinėje ir parengti kovos su prekyba žmonėmis gaires savivaldybėms, buvo atliktas situacijos vertinimas Baltijos jūros regione. Regiono ekspertai iš Danijos, Estijos, Suomijos, Vokietijos, Latvijos, Lietuvos, Norvegijos, Lenkijos, Rusijos Federacijos ir Švedijos savivaldybių tarptautiniame ekspertų susitikime Rygoje aptarė ir analizavo savivaldybių kovos su prekyba žmonėmis mechanizmus.

² Towards Human Trafficking Prevention: A Discussion Document. ICPC, 2011, p. 11–12.

³ 4th International Report. Crime Prevention and Community Safety: Trends and Perspectives. Montreal: International Centre for the Prevention of Crime (ICPC), 2014, p. 130.

⁴ Ten pat.

⁵ Daugiau žr.: Promoting the Human Rights and the Best Interests of the Child in Transnational Child Protection Cases. CBSS, 2015.; Practical Guide for Caseworkers and Case Officers. CBSS, 2015. <<http://www.childcentre.info>>.

⁶ 2000 m. lapkričio 15 d. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą.

⁷ 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (Nr. 197).

⁸ 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. OL 2011 L 101, p. 1.

⁹ Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Commentary, Principle 1. Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, 2010, p. 49–74. Taip pat žr. Recommendations from the Conference on How to Enhance Assistance to Victims of Human Trafficking in the Baltic Sea Region, CBSS, p. 2.

¹⁰ Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Commentary, Principle 8. Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, 2010, p. 141–151. Taip pat žr. Recommendations from the Conference on How to Enhance Assistance to Victims of Human Trafficking in the Baltic Sea Region, CBSS, p. 2.

¹¹ 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (Nr. 197) straipsnio 6 dalis, 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, 18 konstatuojamoji dalis, 11 straipsnio 3 dalis.

¹² Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Guideline 2 and 11. UN OHCHR, 2010.

¹³ 2000 m. lapkričio 15 d. Protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei

baudimo už vertimąsi ja, papildančio Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, pirmoji preambulės pastraipa.

¹⁴ Human Trafficking report 2009 - The Role of local authorities in addressing human trafficking. Report of the SOLACE Study Group, 2009; Local Safety Audit Guide: To prevent Trafficking in Persons and Related Exploitation. Canada: National Crime Prevention Centre, 2003.

¹⁵ Ten pat, p.17.

¹⁶ Ten pat ir žr. Guidance on Local safety Audits. Compendium of International Practice. European Forum for Urban Safety, 2007.

¹⁷ Dėl tikslesnių rekomendacijų, kaip atlikti savivaldybės apsaugos nuo prekybos žmonėmis audita, žr. Guidance on Local Safety Audits. A Compendium of International Practice. European Forum for Urban Safety, 2007.

¹⁸ Report on the features and incentives of traffickers and on the social interactions among them. „TRACE“ projektas, 2015. <http://trace-project.eu/wp-content/uploads/2015/06/TRACE_Deliverable-3.1_Final.pdf>.

¹⁹ Trafficking in Human Beings: Identification of Potential and Presumed Victims. A Community Policing Approach. SPMU Publication Series, Vol. 10. Vienna: OSCE, 2011.

²⁰ Pz., Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union States' obligations and victims' rights. European Agency for Fundamental Rights, 2015.

²¹ Trafficking in human beings. Statistical working papers. Eurostat, 2014.

²² Sorrentino, L. ir Jokinen, A., Guidelines to Prevent Abusive Recruitment, Exploitative Employment and Trafficking of Migrant Workers in the Baltic Sea Region. HEUNI Reports 78. Helsinki: HEUNI, 2014. („ADSTRINGO“ projektas)

²³ Ollus, N. ir Jokinen, A. „We've Got People Lined Up Behind the Door“: Placing the Trafficking and Exploitation of Migrant Workers in Context in the Restaurant and Cleaning Sectors in Finland. Ollus, N., Jokinen, A. ir Joutsen, M. (red.). Exploitation of Migrant Workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania. Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking. HEUNI Reports 75. Helsinki: HEUNI, 2013, p. 31–170. („ADSTRINGO“ projektas)

²⁴ Operational indicators of trafficking in human beings. Results from a Delphi survey implemented by the ILO and the European Commission. Geneva: International Labour Organisation, 2009.

²⁵ Jokinen, A., Ollus, N. ir Viuhko, M. Work on Any Terms: Trafficking for Forced Labour and Exploitation of Migrant Workers in Finland. Helsinki: HEUNI Reports 68. Helsinki: HEUNI, 2011, p. 135–137.

²⁶ Ten pat, p. 137.

²⁷ Tarpžinybinio bendradarbiavimo kovojant su prekyba žmonėmis gerosios praktikos vadovas, parengtas remiantis 2013 m. balandžio 16–18 d. vykusios konferencijos „Putting Rantsev into Practice“ (Pritaikant Rantsevo atvejį praktikoje) medžiaga. Nyderlandai, 2013.

²⁸ Daugiau žr. BBGM. <<http://www.gegen-menschenhandel.de/>>.

²⁹ Daugiau žr. Information on employee rights. <<http://www.gegen-menschenhandel.de/Downloads/arbeiten.pdf>>.

³⁰ Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja auttaminen. Tampereen toimintamalli. Tampereen

kaupunki, Pro-tukipiste & RIKU.

³¹ Human Trafficking and the Role of Local Governments. UNITAR, 2014.

³² Unmet Needs: Emotional support and care after trafficking. Jungtinės Tautos: Global Alliance against Trafficking in Women, 2015.

³³ Žr. UNODC Principles of Victims Assistance. <https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_8-1.pdf>.

³⁴ 2000 m. lapkričio 15 d. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą; 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (ETS Nr. 197); 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. OL 2011 L 101, p. 1.

³⁵ 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. OL 2011 L 101, p. 1.

³⁶ Pescinski, J. A human rights approach to human trafficking. United Nations University, 2015.

³⁷ The IOM Handbook on Direct Assistance for Victims of Trafficking. IOM, 2007.

³⁸ Ten pat, p. 4.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Handbook for Diplomatic and Consular Personnel on How to Assist and Protect Victims of Human Trafficking. Stockholm: CBSS, 2011.

⁴¹ En manual - Att möta dem som är utsatta i människohandel för sexuella ändamål. Malmö Stad.

⁴² Ši diagrama parengta remiantis organizacijos „La Strada“ pagalbos prekybos žmonėmis aukoms schema, kurią naudoja Lenkijos Nacionalinis konsultacijų ir intervencijos centras prekybos žmonėmis aukoms (daugiau žr. šio centro svetainėje www.kcik.pl).

⁴³ Brunovskis, A. ir Surtees, R. Reframing trafficking prevention. Lessons from a “Positive Deviance” approach. FAFO - report 2015:21. FAFO & Nexus institute, p.13.

⁴⁴ National approaches to public participation in strengthening crime prevention and criminal justice. United Nations: Thirteenth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, 12–19 April 2015. <https://www.unodc.org/documents/congress//Documentation/A-CONF.222-9/ACONF222_9_e_V1500544.pdf>.

⁴⁵ Ten pat. Taip pat žr. Towards Human Trafficking Prevention: a discussion document, 25. International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, 2011.

⁴⁶ <http://www.hel.fi/www/kanslia/virka-en/advice/immigration-advice/>

⁴⁷ Projektą įgyvendino Vakarų Pomeranijos vaivadijos administracija, Ščecino provincijos policija, Vakarų Pomeranijos Švietimo taryba, Vidaus reikalų ministerijos Migracijos politikos departamentas, fondas „Kartu saugiau“, NVO „ITAKA“, Vakarų Pomeranijos provincijos pasienio kontrolės tarnybos, žiniasklaidos ir universitetų atstovai.

⁴⁸ „TRACE“ projekto medžiaga. 6.1: ES projektų apžvalga - perspektyvios kovos su prekyba žmonėmis praktikos, 2015, p. 26–28. <http://trace-project.eu/wp-content/uploads/2015/04/TRACE_D6.1_Final.pdf>.

⁴⁹ Žr.: Unprotected Work, Invisible Exploitation: Trafficking for the Purpose of Domestic Servitude. Viena: ESBO, 2010.; How to prevent human trafficking for domestic servitude in diplomatic households and protect private domestic workers. Viena: ESBO, 2014.

⁵⁰ Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises. Ruggie, J. Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, A/HRC/17/31, Principle 2, Human Rights Council, 2011; taip pat žr. Sorrentino, L. ir Jokinen, A. Businesses are expected not only to declare respect of human rights but also to show how they ensure such commitment wherever they operate. Helsinki: HEUNI, 2014.

⁵¹ Marshall, P. Re-thinking Trafficking Prevention. A Guide to Applying Behaviour Theory. UN Inter-Agency Project on Human Trafficking and Asian Development Bank, 2011, p. 16.

⁵² Daugiau žr. Stockholms Stadsmission. <<http://www.stadsmissionen.se/Socialverksamhet/Hemloshet1/Crossroads/>>.

⁵³ Daugiau žr. Goteborgs Kyrkliga Stadsmission. <<http://www.stadsmissionen.org/om-oss/tidningen-gatljus/valda-artiklar-ur-tidningen-gatljus/center-for-eu-migranter-crossroads-goteborg/>>.

⁵⁴ Sorrentino, L. ir Jokinen, A. Guidelines to Prevent Abusive Recruitment, Exploitative Employment and Trafficking of Migrant Workers in the Baltic Sea Region. HEUNI Reports 78. Helsinki: HEUNI, 2014, p. 36–40. („ADSTRINGO“ projektas).

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ 4th International Report. Crime Prevention and Community Safety: Trends and Perspectives. Montreal: International Centre for the Prevention of Crime, 2014.

⁵⁷ Merų susitarimas yra oficialus įsipareigojimas pasirašiusiose šalyse sumažinti CO2 emisiją daugiau nei 20% iki 2020 m. Dalyvaujančios vietos valdžios institucijos apibrėžia konkrečius tikslus savo Tvarios energijos veiksmų planuose (TEVP), kuriuos jos rengia atsižvelgdamos į Merų susitarimų metodiką ir su kuriais oficialiai sutiko kiekvienas miestas (EB 2011d). Daugiau žr. Merų paktas. <<http://www.eumayors.eu>>.

⁵⁸ Trafficking in Human Beings. Ninth report of the Dutch National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children. The Hague, 2013.

⁵⁹ Tverretatlig operativt team (tot) i Bergen, 2006-2012. <https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00156/Rapport_om_arbeid_m_156710a.pdf>.

⁶⁰ Halvparten av dommene for menneskehandel har falt i Bergen. <<http://www.ba.no/nyheter/halvparten-av-dommene-for-menneskehandel-har-falt-i-bergen/s/5-8-43309>>.

⁶¹ European Crime Prevention Award. <http://eucpn.org/sites/default/files/content/download/files/gp_ecpa_2014_lt_complexapproachtotheproblemsofhumantraffickinginpanevezysregionlithuania.pdf>.

Prekyba žmonėmis yra sudėtingas tarptautinis nusikaltimas, kurio pasekmės savivaldybių bendruomenėms yra specifinės. Verbavimas ir išnaudojimas vyksta savivaldybių gatvėse ir seniūnijose. Moterys ir vyrai yra seksualiai išnaudojami gatvėse ar vietos baruose, įmonėse ir viešbučiuose. Nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis priverstiniam darbui asmenų galima rasti tarp privačių namų darbuotojų, valytojų viešojo administravimo institucijose ir įstaigose, mokyklose ir parduotuvėse, vietos restoranuose, greito maisto užkandinėse, žemės ūkio fermose, degalinėse ar statybvietėse. Žmonės taip pat yra išnaudojami verčiant juos elgetauti ir vykdyti nusikalstamas veikas.

„Gairės savivaldybėms – kovos su prekyba žmonėmis stiprinimas savivaldybėse“ – tai veiksmų gairės savivaldybėse dirbantiems subjektams siekinti jiems žinių ir pasiūlyti tinkamų priemonių, kurios padėtų stiprinti kovą su prekyba žmonėmis ir didinti kovos su prekyba žmonėmis veiksmų efektyvumą, užtikrinant tinkamą bei savilaikį prekybos žmonėmis aukų nustatymą ir adekvačios bei visapusiškos pagalbos joms suteikimą ir jų apsaugą. Kova su prekyba žmonėmis savivaldybėje turėtų būti organizuojama atsižvelgiant į tos savivaldybės situaciją ir specifiką.

— THE STROM PROJECT —

SI.

Swedish Institute.

Ministry of the Interior of the Republic of Latvia